

บทที่ 3

ความสามารถ (CAPACITY)

ก. ความสามารถในการมีสิทธิ

ตั้งคมตรากฎหมายขึ้นเพื่อคุ้มครองบุคคลและกำหนดให้บุคคลสามารถมีสิทธิและหน้าที่ได้ตามกฎหมาย และความสามารถในการมีสิทธิและหน้าที่นั้นกฎหมายได้รับรองให้แก่บุคคลตั้งแต่เขาเริ่มมีสภาพบุคคล กล่าวคือตั้งแต่เริ่มคลอดแล้วอยู่รอดเป็นทารก เขาก็เริ่มมีสิทธิและหน้าที่ต่าง ๆ ได้ทันที และยังได้คุ้มครองสิทธิไปถึงทารกในครรภ์มารดาด้วย หากว่าภายหลังทารกนั้นเกิดมาแล้วอยู่รอด (มาตรา 15) ซึ่งจะเห็นได้ว่าความสามารถในการมีสิทธินั้นกฎหมายได้รับรองให้แก่บุคคลทุกคนตั้งแต่เริ่มมีสภาพบุคคล โดยไม่คำนึงว่าบุคคลนั้นจะเป็นชายหรือหญิง จะเกิดมาในชาติตระกูลสูงต่ำมั่งมียากจนเชื่องโง่งอย่างไรก็ตาม ก็สามารถมีหรือเป็นผู้ทรงสิทธิต่าง ๆ ได้ทั้งสิ้น เพียงแต่ว่าในบางกรณีกฎหมายอาจจะกำหนดเป็นเงื่อนไขให้สิทธิแก่บุคคลก็ต่อเมื่อบุคคลนั้นมีอายุครบถ้วนตามที่กฎหมายกำหนด ในกรณีเช่นนี้ ตรีบาโตที่อายุของบุคคลใดยังไม่ครบถ้วนตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด บุคคลนั้นย่อมยังไม่มีความสามารถที่จะมีหรือทรงสิทธิเช่นว่านั้นได้ เช่นตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1448 บัญญัติว่า การสมรสจะทำได้ต่อเมื่อชายและหญิงมีอายุสิบเจ็ดปีบริบูรณ์แล้ว หรือตามมาตรา 1598/19 บัญญัติเป็นเงื่อนไขว่าบุคคลจะรับบุคคลอื่นเป็นบุตรบุญธรรมได้ก็ต่อเมื่อบุคคลผู้รับบุตรบุญธรรมนั้นมีอายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบห้าปี เป็นต้น

ข. ความสามารถในการใช้สิทธิ

บุคคลทุกคนย่อมมีความสามารถในการมีหรือเป็นผู้ทรงสิทธิได้ตั้งแต่เริ่มมีสภาพบุคคล แต่ความสามารถในการใช้สิทธินั้นบุคคลทุกคนอาจไม่มีความสามารถในการใช้

สิทธิได้เท่าเทียมกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะข้อจำกัดโดยสภาพธรรมชาติ หรือข้อจำกัดโดยกฎหมายก็ได้ แยกพิจารณาได้คือ

1. ข้อจำกัดความสามารถในการใช้สิทธิโดยสภาพธรรมชาติ กล่าวคือ โดยสภาพของธรรมชาตินั้นเองจะจำกัดความสามารถในการใช้สิทธิของบุคคลเช่นทารกแรกเกิดโดยสภาพธรรมชาติของทารกนั้นย่อมไม่มีความสามารถที่จะใช้สิทธิใด ๆ ได้เลยเพราะเด็กทารกไร้เดียงสา เช่นนี้ถูกสภาพธรรมชาติกำหนดให้เขาไม่มีความสามารถที่จะใช้สิทธิตามลำพังตนเองได้ ในกรณีเช่นนี้ การใช้สิทธิใด ๆ ของทารกนั้นต้องให้ผู้แทนโดยชอบธรรมเป็นผู้กระทำแทนทั้งสิ้น

2. ข้อจำกัดความสามารถในการใช้สิทธิโดยกฎหมาย โดยหลักแล้วบุคคลทุกคนย่อมมีความสามารถในการใช้สิทธิได้ทัดเทียมกันแต่มีบางกรณีเพื่อคุ้มครองบุคคลบางประเภทกฎหมายได้จำกัดหรือตัดทอนความสามารถของบุคคลประเภทนั้น ๆ เสีย ซึ่งมีอยู่ 3 ประเภทด้วยกันคือ

1. ผู้เยาว์
2. คนไร้ความสามารถ และคนวิกลจริต
3. คนเสมือนไร้ความสามารถ

ผู้เยาว์ (Minor)

ผู้เยาว์ คือ บุคคลที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ บุคคลไม่ว่าหญิงหรือชายหากยังไม่บรรลุนิติภาวะตามกฎหมายถือว่าเป็นผู้เยาว์ทั้งสิ้น และโดยเหตุที่ผู้เยาว์เป็นบุคคลที่ยังอ่อนทั้งทางด้านสติปัญญาและสภาพร่างกาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเป็นเด็กทารกแรกเกิดโดยสภาพธรรมชาตินั้นเองได้จำกัดความสามารถในการใช้สิทธิต่าง ๆ อยู่ในตัว ทั้งนี้เพราะเด็กทารกไร้เดียงสาข้อมอยู่ในภาวะที่ยังไม่มีความรู้สึกผิดชอบในการที่จะใช้สิทธิใด ๆ ด้วยตนเองได้ และแม้ว่าเด็กทารกนั้นจะเจริญวัยขึ้นมีอายุพอที่จะมีความรู้สึกผิดชอบได้บ้าง

แล้วก็ตาม แต่ด้วยเหตุแห่งความเขว้ว้ย ความรู้สึกนึกคิดไหวพริบปฏิภาณ และประสบการณ์ต่าง ๆ ของเด็กย่อมค้ำยกว่าบุคคลที่เติบโตจนบรรลุนิติภาวะแล้วหากจะปล่อยให้เด็กผู้เยาว์สามารถมีสิทธิและใช้สิทธิต่าง ๆ อย่างเต็มที่โดยลำพังตนเองแล้ว ย่อมเป็นที่น่าห่วงว่าเด็กผู้เยาว์จะถูกบุคคลอีกฝ่ายหนึ่งผู้ไม่สุจริตถือโอกาสเอารัดเอาเปรียบเอาได้ โดยเหตุนี้กฎหมายจึงจำเป็นต้องให้ความคุ้มครองผู้เยาว์โดยบั่นทอนความสามารถของผู้เยาว์ลงไม่ให้ผู้เยาว์สามารถใช้สิทธิได้เต็มที่จนกว่าผู้เยาว์นั้นจะได้บรรลุนิติภาวะคือพ้นจากภาวะการเป็นผู้เยาว์

ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะเมื่อใด

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 19 บัญญัติว่า “บุคคลย่อมพ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะเมื่อมีอายุยี่สิบปีบริบูรณ์” และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 20 บัญญัติว่า “ผู้เยาว์ย่อมบรรลุนิติภาวะเมื่อทำการสมรส หากการสมรสนั้นได้ทำตามบทบัญญัติมาตรา 1448”

ด้วยบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าวจะเห็นได้ว่ากฎหมายได้กำหนดเหตุที่จะทำให้ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะไว้ 2 กรณี คือ

1. บรรลุนิติภาวะโดยอายุ
2. บรรลุนิติภาวะโดยการสมรส

1. บรรลุนิติภาวะโดยอายุ ดังที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 19 ได้บัญญัติไว้ว่า “บุคคลย่อมพ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะเมื่อมีอายุยี่สิบปีบริบูรณ์” การถือเอาอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์เป็นเกณฑ์เช่นนี้ นักนิติศาสตร์ส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นการถูกต้องและแน่นอนกว่าจะใช้เกณฑ์อย่างอื่น เพราะบุคคลที่เจริญเติบโตขึ้นจนอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์นั้น ระดับสติปัญญาความรู้สึกนึกคิด เพราะบุคคลที่เจริญเติบโตขึ้นจนอายุครบ

20 ปีบริบูรณ์นั้น ระดับสติปัญญาความรู้สึกรู้จักคิด และประสบการณ์ในชีวิต ได้เจริญวัยขึ้นจนน่าที่จะวางใจได้ว่าเขาโตพอที่จะตัดสินใจใช้สิทธิต่าง ๆ ด้วยตนเองตามลำพังได้แล้ว

การวางหลักเกณฑ์อายุบุคคลซึ่งถือว่าเป็นบรรลุนิติภาวะ (Sui juris) นั้น แต่ละประเทศกำหนดไว้ไม่เหมือนกัน เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส กำหนดไว้ยี่สิบเอ็ดปี ส่วนเยอรมันตะวันตกเดิมกำหนดยี่สิบเอ็ดปีแต่ต่อมาในปี ค.ศ. 1974 มีกฎหมายใหม่กำหนดเพียง 18 ปีบริบูรณ์ ส่วนในประเทศญี่ปุ่นและสวิสกำหนดไว้ ยี่สิบปี เช่นเดียวกับประเทศไทย สำหรับในประเทศสหรัฐอเมริกา แต่ละรัฐกำหนดเกณฑ์อายุบรรลุนิติภาวะไม่เท่ากัน เช่น รัฐแคลิฟอร์เนีย ยี่สิบเอ็ดปี แต่รัฐเนวาดายี่สิบปี เป็นต้น

การนับอายุ จากการแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 พ.ศ. 2535 มาตรา 16 บัญญัติว่า “การนับอายุของบุคคลให้เริ่มนับแต่วันเกิด.....” ดังนั้นการเริ่มนับอายุบุคคลให้เริ่มต้นตั้งแต่วันเกิดตามความเป็นจริงเป็นต้นไป ซึ่งต่างจากการเริ่มต้นนับระยะเวลากรณีอื่นซึ่งบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 158 ซึ่งกำหนดว่า “มิให้นับวันแรกแห่งระยะเวลารวมคำนวณเข้าด้วย” ดังนั้น การนับอายุความประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 ฉบับแก้ไข พ.ศ. 2535 จึงเป็นบทยกเว้นจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 158

ตัวอย่าง นายคำเกิดวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2535 เริ่มนับตั้งแต่วันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2535 ถือว่านายคำเป็นผู้บรรลุนิติภาวะและทำนิติกรรมต่าง ๆ ได้ตั้งแต่วันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2555 เป็นต้นไป

2. บรรลุนิติภาวะโดยการสมรส นอกจากการบรรลุนิติภาวะโดยอายุครบยี่สิบปีบริบูรณ์ดังที่กล่าวมาแล้ว การสมรสกันโดยชอบด้วยกฎหมายก็เป็นอีกเหตุหนึ่งที่ทำให้ชายหญิงคู่สมรสซึ่งยังเป็นผู้เยาว์อยู่เป็นผู้บรรลุนิติภาวะได้ดังที่บัญญัติไว้ในประมวล

กฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 20 ว่า “ผู้เยาว์ย่อมบรรลุนิติภาวะเมื่อทำการสมรส หาก การสมรสนั้นได้ทำตามบทบัญญัติมาตรา 1448”

เงื่อนไขการสมรสที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1448 คือ “การสมรสจะทำได้ต่อเมื่อชายและหญิงมีอายุสิบเจ็ดปีบริบูรณ์แล้ว แต่ในกรณีที่มี เหตุอันสมควร ศาลอาจอนุญาตให้ทำการสมรสก่อนนั้นได้”

จะเห็นว่าตามมาตรา 1448 กำหนดเงื่อนไขเบื้องต้นว่าการสมรสจะทำได้ต่อเมื่อชาย และหญิงต่างมีอายุ ตั้งแต่ 17 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป หากชายหรือหญิงฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดหรือ ทั้งสองฝ่ายมีอายุต่ำกว่าเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดดังกล่าว ย่อมไม่อาจทำการสมรสกันได้ และหากฝ่ายใดทำการสมรสกันทั้ง ๆ ที่อายุไม่ครบเกณฑ์คือ 17 ปีบริบูรณ์ การสมรสนั้นก็ ไม่ชอบด้วยเงื่อนไขการสมรสตามมาตรา 1448 และชายหญิงนั้นย่อมไม่บรรลุนิติภาวะตาม มาตรา 20 อย่างไรก็ตามความตอนท้ายของมาตรา 1448 นั้นเองได้บัญญัติเป็นข้อยกเว้นไว้ ว่า “แต่ในกรณีที่มีเหตุอันสมควร ศาลอาจอนุญาตให้ทำการสมรสก่อนนั้นได้” ในข้อนี้ นับว่าเป็นบทบัญญัติของกฎหมายที่บัญญัติขึ้นเพื่อผ่อนคลายความเคร่งครัดของหลักการที่ กำหนดเกณฑ์อายุของกลุ่มสมรสที่กำหนดไว้ว่าชายและหญิงต้องอายุครบ 17 ปีบริบูรณ์ลง โดยให้อยู่ในดุลยพินิจของศาลที่จะตรวจพิจารณาว่าชายหญิงบางคู่อาจมีความจำเป็น และมีเหตุผลพิเศษที่ควรจะได้รับอนุญาตให้ทำการสมรสได้แม้ว่าอายุของชายหญิงนั้นจะ ยังไม่ครบเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดก็ตาม ตัวอย่าง ชายหญิงคู่หนึ่งอายุ 16 ปี อยู่กินเป็นสามี ภรรยากันจนหญิงตั้งครรภ์ได้ 3 เดือนแล้ว ชายหญิงคู่นี้ประสงค์จะทำการสมรสกัน แต่ เจ้าหน้าที่ไม่สามารถจดทะเบียนสมรสให้เพราะอายุของชายหญิงคู่นี้ต้องครบเกณฑ์ที่ บัญญัติไว้ในมาตรา 1448 และปรากฏว่าบิดามารดาของชายหญิงคู่นี้ต่างก็เห็นชอบที่จะให้ ชายหญิงคู่นี้ทำการสมรสกันในกรณีเช่นนี้ชายหญิงคู่นี้ชอบที่จะยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อแสดง เหตุผลพิเศษให้ศาลเห็นว่ามี ความจำเป็นอย่างไรที่จะต้องขออนุญาตทำการสมรสก่อนที่จะ มีอายุครบตามเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด เมื่อศาลได้สวนแล้วเห็นว่าเป็นกรณีที่มีเหตุสมควร ศาลก็อาจมีคำสั่งอนุญาตให้ชายหญิงคู่นี้ทำการสมรสกันได้ ชายหญิงคู่นี้ก็ชอบที่จะ

คัดค้านคำสั่งศาลไปแสดงต่อพนักงานเจ้าหน้าที่เพื่อขอให้พนักงานเจ้าหน้าที่จดทะเบียนสมรสให้เป็นไปตามความประสงค์ได้ต่อไป และในกรณีที่ได้รับอนุญาตจากศาลให้ทำการสมรสได้เช่นนี้ ย่อมถือว่าการสมรสนั้นชอบด้วยเงื่อนไขแห่งการสมรสตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1448 แล้ว และย่อมมีผลทำให้ชายหญิงคู่่นั้นพ้นจากภาวะการเป็นผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะตามมาตรา 20

ปัญหาที่น่าพิจารณาก็คือว่าเงื่อนไขแห่งการสมรสตามมาตรา 1448 ระบุว่า การสมรสจะทำได้ต่อเมื่อชายและหญิงมีอายุ 17 ปีบริบูรณ์ หากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอายุไม่ครบ 17 ปีบริบูรณ์ แต่อีกฝ่ายหนึ่งอายุครบ 17 ปีบริบูรณ์แล้ว ทำการสมรสกันโดยไม่ได้รับอนุญาตจากศาล ในกรณีเช่นนี้มีปัญหาว่า เฉพาะคู่สมรสฝ่ายที่มีอายุครบ 17 ปีบริบูรณ์แล้วเท่านั้น บรรลุนิติภาวะ หรือว่าทั้งสองฝ่ายยังไม่บรรลุนิติภาวะทั้งคู่ ผู้เขียนเห็นว่า เมื่อการสมรสผิดเงื่อนไขมาตรา 1448 กรณีก็ไม่ต้องด้วยบทบัญญัติมาตรา 20 อันจักมีผลทำให้คู่สมรสซึ่งเป็นผู้เยาว์นั้นบรรลุนิติภาวะได้ คู่สมรสทั้งสองฝ่ายจึงยังไม่บรรลุนิติภาวะทั้งคู่แม้ว่าคู่สมรสฝ่ายหนึ่งจะมีอายุครบตามเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดก็ตาม

ข้อสังเกต บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 5 ลักษณะ 1 หมวด 2 ว่าด้วยเงื่อนไขแห่งการสมรสมีอยู่ด้วยกันหลายกรณีด้วยกันตั้งแต่มาตรา 1448 ถึงมาตรา 1460 แต่บทบัญญัติว่าด้วยการบรรลุนิติภาวะโดยการสมรสตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 20 ระบุเงื่อนไขเพียงว่า “หากการสมรสนั้นได้ทำตามบทบัญญัติมาตรา 1448” เท่านั้น โดยเหตุนี้ ในการที่จะพิจารณาว่าผู้เยาว์ซึ่งทำการสมรสกันนั้นจะบรรลุนิติภาวะหรือไม่ เราก็พิจารณาแต่เพียงว่า การสมรสนั้นต้องด้วยเงื่อนไขแห่งการสมรสตามที่กฎหมายบัญญัติในมาตรา 1448 หรือไม่เท่านั้นก็พอ โดยไม่ต้องคำนึงว่าคู่สมรสนั้น จะมีคุณสมบัติต้องด้วยเงื่อนไขแห่งการสมรสประการอื่นอีกหรือไม่ หรือแม้ว่าคู่สมรสจะต้องห้ามมิให้สมรสกันเพราะผิดเงื่อนไขประการอื่น แต่ถ้าเงื่อนไขตามมาตรา 1448 ครบถ้วน ชายหญิงคู่นั้นก็บรรลุนิติภาวะ

คำพิพากษาฎีกาที่ 1320/2506 แม่ชายอายุสิบเจ็ดปีบริบูรณ์ และหญิงอายุสิบห้าปี บริบูรณ์จะจดทะเบียนสมรสกันโดยมิได้รับความยินยอมของบิดามารดาหรือผู้ปกครอง ก็หาถือว่าการสมรสนั้นเป็นโมฆะหรือโมฆียะหรือไม่สมบูรณ์อย่างใดไม่ กฎหมาย เพียงแต่ให้อำนาจบิดามารดาหรือผู้ปกครองร้องขอให้ศาลสั่งเพิกถอนการสมรสเสียได้ เท่านั้นหากไม่มีการร้องขอให้เพิกถอน ชายหญิงนั้นก็ย่อมบรรลุนิติภาวะแล้ว

หมายเหตุ คำพิพากษาฎีกาฉบับนี้เป็นการวินิจฉัยตามหลักในกฎหมายเก่าซึ่ง กำหนดอายุของคู่สมรสไว้ว่า ชาย 17 ปีบริบูรณ์และหญิง 15 ปีบริบูรณ์

จากคำพิพากษาฎีกาที่ 1320/2506 ถ้าสมมุติว่า บิดามารดาได้มาฟ้องเพิกถอนการ สมรสและศาลสั่งให้เพิกถอนการสมรสแล้วจะถือว่าทั้งคู่บรรลุนิติภาวะหรือไม่ สมมุติว่า ศาลสั่งเพิกถอนการสมรสในขณะนั้น ฝ่ายชายอายุสิบเจ็ดปีหกเดือน ฝ่ายหญิงอายุสิบเจ็ดปี สองเดือนผู้เขียนเห็นว่าทั้งคู่ไม่บรรลุนิติภาวะอีกต่อไป เพราะเป็นการใช้สิทธิโดยไม่สุจริต ตาม ป.พ.พ. มาตรา 5 ซึ่งเป็นบทเบ็ดเสร็จทั่วไป บัญญัติถึงการใช้สิทธิต้องกระทำโดย สุจริต

ปัญหาที่น่าพิจารณาในกรณีซึ่งผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะโดยการสมรสตามมาตรา 20 นี้ หากต่อมาคู่สมรสคู่นี้ได้หย่าขาดจากกัน และขณะที่ความเป็นสามีภรรยาสิ้นสุดลงเพราะ การหย่าดังกล่าวชายหญิงคู่นี้ยังมีอายุไม่ครบ 20 ปีบริบูรณ์ ปัญหาว่าในกรณีเช่นนี้ ชาย หญิงคู่นี้จะต้องเสียไปซึ่งสถานภาพการเป็นผู้บรรลุนิติภาวะกลับมาเป็นผู้เยาว์อีกดั้งเดิม หรือไม่ ในข้อนี้ผู้เขียนเห็นว่าชายหญิงคู่นี้ยังคงสภาพการเป็นผู้บรรลุนิติภาวะตามเดิม การ สิ้นสุดแห่งการสมรสเพราะหย่าขาดจากกันเช่นนี้หาทำให้ชายหญิงซึ่งบรรลุนิติภาวะไป แล้วโดยการสมรสตามมาตรา 20 จำต้องกลับคืนสู่ฐานะแห่งการเป็นผู้เยาว์ตามเดิมไม่

และปัญหาที่น่าพิจารณาอีกประการหนึ่ง ในกรณีผู้เยาว์ชายอายุ 18 ปี อยู่กินฉัน สามีภรรยากับผู้เยาว์หญิง อายุ 17 ปี โดยไม่ได้จดทะเบียนสมรสมีบุตรชายหนึ่งคน ชาย หญิงคู่นี้จะบรรลุนิติภาวะหรือไม่จะถือได้ว่าประมวลกฎหมายแห่งและพาณิชย์ มาตรา 20

ประกอบมาตรา 1448 นั้น หมายถึงผู้เยาว์ได้สมรสกัน เมื่อผู้เยาว์ชายหญิงอายุ 17 ปีบริบูรณ์ ซึ่งการสมรสที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1448 นั้น หมายถึง การสมรสที่ชอบด้วยกฎหมาย คือการจดทะเบียนสมรส (มาตรา 1457) ดังนั้นการที่ชาย และหญิงอยู่กินกัน โดยไม่ได้จดทะเบียนสมรสและมีบุตรหนึ่งคนนั้น ชายและหญิงคู่นี้ก็ยัง เป็นผู้เยาว์อยู่ ไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้ว่าผู้ใดมีบุตรแล้วบรรลุนิติภาวะ ดังนั้นในสังคมไทยมี หลายครอบครัวที่มีบุตรแล้วแต่ไม่บรรลุนิติภาวะ

ความสามารถของผู้เยาว์

ในเรื่องความสามารถของผู้เยาว์นั้นแยกพิจารณาได้ 2 กรณีคือ

1. ผู้เยาว์ยังไม่มีความรู้สึกผิดชอบ
2. ผู้เยาว์มีความรู้สึกผิดชอบ

1. ผู้เยาว์ยังไม่มีความรู้สึกผิดชอบ

เป็นระยะเวลาที่เด็กยังเยาว์วัยมาก เช่น เด็กทารกแรกเกิดจนกระทั่งอายุ 7-8 ปี เด็กในวัยนั้นจัดได้ว่าเป็นเด็กไร้เดียงสาขาดความรู้สึกผิดชอบ ซึ่งถูกสภาพธรรมชาติ จำกัดความสามารถโดยสิ้นเชิงในอันที่จะทำนิติกรรมใด ๆ ด้วยตนเองได้ ในทางกฎหมายเองก็ย่อมถือว่าเด็กในวัยขาดความรู้สำนึกในอันที่จะแสดงเจตนาใด ๆ ด้วยความสมัครใจ อันจักก่อให้เกิดผลตามกฎหมายขึ้นได้แม้แต่ความรับผิดชอบในทางอาญาประมวลกฎหมายอาญาก็มิได้บัญญัติเอาโทษแก่การกระทำอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิดของเด็กอายุไม่เกิน 7 ปี (ป.อาญามาตรา 73) โดยเหตุนี้เด็กในวัยที่ยังไม่มีความรู้สึกผิดชอบ จึงไม่อาจทำนิติกรรมใด ๆ ได้ ต้องให้ผู้แทนโดยชอบธรรมเป็นผู้กระทำแทนให้ทั้งสิ้น แต่มีข้อควรสังเกตว่าระยะเวลาที่ผู้เยาว์ยังไม่มีความรู้สึกผิดชอบนี้กฎหมายมิได้บัญญัติว่าจะสิ้นสุดเมื่อเด็กนั้นอายุเท่าใด ฉะนั้นการพิจารณาความรู้สึกผิดชอบของเด็กว่าพอจะทำนิติกรรมได้บ้างหรือไม่ จึงต้องพิจารณาเป็นราย ๆ ไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงในแต่ละเรื่องด้วย กล่าวคือ

เด็กวัย 8 ขวบอาจจะมีความสามารถมีความรู้สึกผิดชอบพอที่จะตัดสินใจซื้อของรับประทานเล็ก ๆ น้อย ๆ ได้ แต่พ่อแม่ไม่มีความรับผิดชอบพอที่จะตัดสินใจซื้อยานพาหนะมาใช้สอยได้

2. ผู้เยาว์มีความรู้สึกผิดชอบ

ผู้เยาว์ที่มีความรู้สึกผิดชอบแล้ว อยู่ในระยะที่จะแสดงเจตนาทำนิติกรรมและกฎหมายได้บัญญัติผ่อนผันให้กระทำได้ด้วยตนเอง โดยมีต้องให้ผู้แทนโดยชอบธรรมทำแทนเสมอไป แต่ต้องอยู่ภายใต้การควบคุมช่วยเหลือของผู้แทนโดยชอบธรรมด้วยวิธีการให้ความยินยอมเสียก่อน ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 21 บัญญัติว่า “ผู้เยาว์จะทำนิติกรรมใด ๆ ต้องได้รับความยินยอมของผู้แทนโดยชอบธรรมก่อน การใด ๆ ที่ผู้เยาว์ได้ทำลงปราศจากความยินยอมเช่นนั้นเป็นโมฆียะ เว้นแต่จะบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น”

ก่อนที่ผู้เขียนจะกล่าวถึงข้อความในมาตรา 21 นี้ ผู้เขียนขอกล่าวถึงเรื่องว่าใครเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมและผู้แทนโดยชอบธรรมมีสิทธิและหน้าที่ประการใดก่อน

ผู้แทนโดยชอบธรรม คือบุคคลที่คอยควบคุมดูแลและจัดการทั้งในเรื่องส่วนตัวและในเรื่องทรัพย์สินของผู้เยาว์

ผู้แทนโดยชอบธรรมของผู้เยาว์ ได้แก่ ผู้ใช้อำนาจปกครองและผู้ปกครอง

1. ผู้ใช้อำนาจปกครอง (มาตรา 1569 ผู้ใช้อาจปกครองเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมของบุตร)
2. ผู้ปกครอง (มาตรา 1598/3 ผู้ปกครองเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมของผู้อยู่ในปกครอง)

1. ผู้ใช้อำนาจปกครอง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1566 วรรคแรกบัญญัติว่า “บุตรซึ่งยังไม่บรรลุนิติภาวะต้องอยู่ใต้อำนาจปกครองของบิดามารดา”

อำนาจปกครอง คือบรรดาสัทธิทั้งหลาย ซึ่งกฎหมายมอบให้แก่บิดามารดาในอันที่จะใช้แก่บุตรผู้เยาว์ในเรื่องส่วนตัว เพื่อที่จะคุ้มครองอุปการะเลี้ยงดูให้การศึกษาแก่บุตร

ผู้เยาว์และจัดการทรัพย์สินของผู้เยาว์จนกว่าบุตรผู้เยาว์นี้จะมีอายุสามารถครองชีวิตได้ด้วยตนเอง จึงเห็นได้ว่าตามหลักแล้วอำนาจปกครองผู้เยาว์นี้กฎหมายมอบให้ทั้งบิดาและมารดา (มาตรา 1566 วรรคแรก)

โดยหลักแล้วอำนาจปกครองอยู่กับบิดามารดา แต่มีบางกรณีอำนาจปกครองอยู่กับบิดาหรือมารดาเพียงฝ่ายเดียวดังที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1566 วรรค 2 บัญญัติว่า อำนาจปกครองอยู่กับบิดาหรือมารดาในกรณีดังต่อไปนี้

1. มารดาหรือบิดาตาย อำนาจปกครองนั้นได้กล่าวแล้วว่ากฎหมายมอบให้แก่บิดามารดาเมื่อมารดาหรือบิดาตายลงคงเหลือบิดาหรือมารดา บิดาหรือมารดาที่ยังมีชีวิตอยู่จึงเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองต่อไป เช่น เอกและอนงค์เป็นบิดามารดาของอรอนงค์ผู้เยาว์ ต่อมาเอกตายอนงค์จึงเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองผู้เดียว อนงค์มารดาจะโอนอำนาจนั้นให้ใครไม่ได้และผู้อื่นจะเป็นปกครองผู้เยาว์นั้น ไม่ได้ก่อนที่มารดาจะถูกถอนอำนาจปกครองหรือตายลง

2. ไม่แน่นอนว่ามารดาหรือบิดามีชีวิตอยู่หรือตาย เมื่อมารดาหรือบิดาไปจากภูมิลำเนาถิ่นที่อยู่ไม่ทราบว่าเป็นตายร้ายดีอย่างไร ย่อมก่อให้เกิดความยุ่งยากในครอบครัวกฎหมายจึงบัญญัติให้บิดาหรือมารดา ซึ่งยังคงอยู่กับผู้เยาว์เป็นผู้ใช้อำนาจปกครอง

3. มารดาหรือบิดาถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถในกรณีที่มารดาและบิดาเป็นคนวิกลจริตไม่มีความรู้สึกผิดชอบ หรือไม่สามารถจัดการทรัพย์สินจนถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถจะ让他ใช้อำนาจปกครองได้อย่างไร เป็นการจำเป็นอยู่เองที่อำนาจปกครองจะต้องตกอยู่กับบิดาหรือมารดา ซึ่งยังมีความสามารถบริบูรณ์แต่ผู้เดียว

4. มารดาหรือบิดาต้องเข้ารักษาตัวในโรงพยาบาลเพราะจิตฟั่นเฟือน อำนาจปกครองจึงตกมาอยู่กับบิดาหรือมารดาซึ่งไม่เจ็บป่วยเพียงฝ่ายเดียว

5. ศาลสั่งให้อำนาจปกครองอยู่กับบิดาหรือมารดา เช่น บุตรโดยชอบด้วยกฎหมาย โดยปกติต้องให้อยู่ในความปกครองของบิดามารดาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1566 (1) แต่ถ้าศาลเห็นว่ากรณีต่อแสดงว่าถ้าให้อำนาจปกครองแก่

บิดาหรือมารดาจะทำให้เด็กไม่ได้รับความอุปการะตามสมควรก็ดี หรือเด็กจะได้รับความทุกข์ลำบากก็ดี หรือมีเหตุอันไม่สมควรอื่นใดก็ดี ศาลจะให้อำนาจปกครองอยู่แก่บิดาหรือมารดาเพียงฝ่ายเดียวก็ได้

6. บิดาและมารดาตกลงกันตามที่มีกฎหมายบัญญัติไว้ให้ตกลงกันได้ เช่น ในกรณีที่มีการหย่าร้างกันโดยความยินยอมสามีภริยาสามารถทำความตกลงเป็นหนังสือให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองบุตรผู้เยาว์ได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1520

นอกจากนั้นอำนาจปกครองอยู่กับมารดาเพียงฝ่ายเดียว ในกรณีที่บุตรเกิดจากหญิงที่มีได้มีการสมรสกับชายเพราะประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1546 บัญญัติว่า “เด็กเกิดจากหญิงที่มีได้มีการสมรสกับชายให้ถือว่าเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของหญิงนั้น”

และตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1568 บัญญัติว่า “เมื่อบุคคลใดมีบุตรติดมาได้สมรสกับบุคคลอื่นอำนาจปกครองที่มีต่อบุตรอยู่กับผู้ที่บุตรนั้นติดมา” หมายความว่า หญิงมีบุตรอยู่แล้วกับสามี สามีตายต่อมาหญิงนั้นได้ทำการสมรสกับชายอื่น บุตรของหญิงที่ติดมาอยู่ภายใต้อำนาจปกครองของหญิงผู้เป็นมารดาแต่เพียงผู้เดียว เช่น นาง ก. หญิงหม้ายสามีตายมีบุตรติดมาหนึ่งคนชื่อ เด็กชาย ค. ต่อมานาง ก. ได้สมรสใหม่กับนายแดง ดังนี้อำนาจปกครองเด็กชาย ค. ตกอยู่กับนาง ก. ผู้เป็นมารดาแต่ผู้เดียว แต่ถ้านายแดงจดทะเบียนรับเด็กชาย ค. เป็นบุตรบุญธรรม นายแดงจะเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองของเด็กชาย ค. ด้วย

2. **ผู้ปกครอง** ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1598/3 วรรคแรก บัญญัติว่า “ผู้ปกครองเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมของ ผู้อยู่ในปกครอง”

ความปกครอง เป็นวิธีการชนิดหนึ่งที่กฎหมายบัญญัติขึ้น เพื่อคุ้มครองประโยชน์ของผู้เยาว์ โดยมอบความปกครองนี้ทั้งในตัวของผู้เยาว์เอง และในทรัพย์สินของผู้เยาว์ ให้แก่บุคคลคนหนึ่ง เว้นแต่ในกรณีพิเศษ ศาลจะตั้งผู้ปกครองหลายคนทำการร่วมกัน หรือกำหนด

อำนาจให้ไว้เฉพาะคนหนึ่ง ๆ ก็ได้ ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1590 “ผู้ปกครองมิได้คราวหนึ่งเพียงคนเดียว แต่ในกรณีมีข้อกำหนดพิสัยกรรมให้ตั้งผู้ปกครองหลายคน หรือเมื่อมีผู้ร้องขอโดยมีเหตุผลอันสมควร ให้ศาลมีอำนาจตั้งผู้ปกครองได้ตามจำนวนที่ศาลเห็นว่าจำเป็นในกรณีที่ตั้งผู้ปกครองหลายคนศาลจะกำหนดให้ผู้ปกครองเหล่านั้นกระทำการร่วมกันหรือกำหนดอำนาจเฉพาะสำหรับคนหนึ่ง ๆ ก็ได้”

การมีผู้ปกครอง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1585 “บุคคลที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะและไม่มีบิดามารดาหรือบิดามารดาถูกถอนอำนาจปกครองเสียแล้วนั้น จะจัดให้มีผู้ปกครองขึ้นในระหว่างที่เป็นผู้เยาว์ก็ได้”

ในกรณีที่ผู้ใช้อำนาจปกครองถูกถอนอำนาจปกครองบางส่วนตามมาตรา 1582 วรรคหนึ่ง ศาลจะตั้งผู้ปกครองในส่วนที่ผู้ใช้อำนาจปกครองถูกถอนอำนาจปกครองนั้นก็ได้ หรือในกรณีที่ผู้ใช้อำนาจปกครองถูกถอนอำนาจจัดการทรัพย์สินตามมาตรา 1582 วรรคสอง ศาลจะตั้งผู้ปกครองเพื่อจัดการทรัพย์สินก็ได้” ผู้ใช้อำนาจปกครองอาจถูกถอนอำนาจปกครองบางส่วนได้ จากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1582 บัญญัติว่า “ถ้าผู้ใช้อำนาจปกครองเป็นคนที่รู้ความสามารถหรือเสมือนรู้ความสามารถโดยคำสั่งศาลก็ดี ใช้อำนาจปกครองเกี่ยวแก่ตัวผู้เยาว์โดยมิชอบก็ดี ประพฤติชั่วร้ายก็ดี ในกรณีเหล่านี้ศาลจะสั่งเอง หรือจะสั่งเมื่อญาติของผู้เยาว์หรืออัยการร้องขอให้ถอนอำนาจปกครองเสียบางส่วนหรือทั้งหมดก็ได้” หรือศาลอาจถอดถอนการเป็นผู้จัดการทรัพย์สินของผู้ใช้อำนาจปกครองที่มีต่อผู้เยาว์ได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1582 วรรคสอง บัญญัติว่า “ถ้าผู้ใช้อำนาจปกครองล้มละลายก็ดี หรือจัดการทรัพย์สินของผู้เยาว์ในทางที่ผิดจนอาจเป็นภัยก็ดี ศาลจะสั่งตามวิธีในวรรคหนึ่งให้ถอนอำนาจจัดการทรัพย์สินก็ได้”

การมีผู้ปกครองไม่ได้เป็นไปโดยอัตโนมัติ จะต้องมีการร้องขอให้ศาลตั้งเรื่องนี้มีคำพิพากษาฎีกาที่ 417/2495 วินิจฉัยว่า ความตายของผู้รับบุตรบุญธรรม ไม่ได้ทำให้บิดามารดาของเด็กได้เป็นผู้ปกครองเด็ก เพราะเมื่อบิดามารดาถูกทำให้เขาไปเป็นบุตรบุญธรรมแล้ว ย่อมเป็นอันหมดอำนาจปกครองเหนือเด็ก อำนาจปกครองจะได้กลับคืนมาต่อเมื่อมี

การเลิกรับบุตรบุญธรรม คำพิพากษาฎีกาเรื่องนี้ ถ้าดูเผิน ๆ อาจทำให้รู้สึกสงสัยว่า ถ้าไม่มี บิดามารดาของเด็กใช้อำนาจปกครอง เมื่อผู้รับเด็กเป็นบุตรบุญธรรมตายแล้วใครจะเป็น ผู้ใช้อำนาจปกครองเหนือเด็กซึ่งการที่ไม่มีผู้หนึ่งผู้ใดใช้อำนาจปกครองเหนือเด็กนั้น ย่อมขัดต่อวัตถุประสงค์ของกฎหมายที่ต้องการให้เด็กอยู่ใต้อำนาจปกครองของใครคนใด คนหนึ่ง เพื่อเลี้ยงดูให้เติบโตเป็นพลเมืองดี แต่ความจริงคำพิพากษาฎีกาเรื่องนี้มิได้วินิจฉัย ว่า บิดามารดาจะร้องขอตามมาตรา 1585, 1586 ให้ตั้งตนเป็นผู้ปกครองไม่ได้ แต่เป็นเรื่อง ที่บิดามารดาเด็กไปถือเสียว่า เมื่อผู้รับบุตรบุญธรรมตายลง ตนย่อมใช้อำนาจปกครองคืน มา โดยอัตโนมัติ ศาลฎีกาจึงตัดสินว่ากฎหมายไม่ได้บัญญัติ ดังนั้นหากได้มีการร้องขอเข้า มาให้ตั้งบิดามารดาเดิมของเด็ก เป็นผู้ปกครองแล้ว ศาลอาจสั่งให้เป็นผู้ปกครองได้

อย่างไรก็ตาม บุคคลจะมีผู้ปกครองได้ก็แต่ในระหว่างที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ พึงสังเกต ว่าตราบิตที่ผู้เยาว์ยังมีบิดามารดา และบิดามารดา มิได้ถูกถอนอำนาจปกครอง จะจัดให้มี ผู้ปกครองไม่ได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 272/2489 และคำพิพากษาฎีกาที่ 729/2491) และ นอกจากนี้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1586 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ผู้ปกครองตามมาตรา 1585 นั้น ให้ตั้งโดยคำสั่งศาลเมื่อมีการร้องขอของญาติของผู้เยาว์ อัยการ หรือผู้ซึ่งบิดามารดาที่ตายที่หลังได้ระบุชื่อไว้ในพินัยกรรมให้เป็นผู้ปกครอง.....” จากมาตรา 1586 นี้จะเห็นได้ว่าบุคคลจะเข้ามาเป็นผู้ปกครองซึ่งเป็นผู้แทนโดยชอบธรรม ของผู้เยาว์ ศาลเป็นผู้ตั้งและบุคคลจะเข้ามาเป็นผู้ปกครองได้ 2 กรณีคือ

กรณีที่ 1 บุคคลที่เข้ามาเป็นผู้ปกครองได้เมื่อมีผู้ร้องขอ ในกรณีที่มีผู้ร้องขอแบ่ง ได้ 3 ประการ คือ

1.1 เมื่อผู้เยาว์ไม่มีบิดามารดา คือไม่ปรากฏตัวบิดามารดา ว่าเป็นตายร้ายดี อย่างไรนั่นเองเมื่อญาติของผู้เยาว์ หรือพนักงานอัยการร้องขอต่อศาล ศาลจะตั้งผู้ร้องนั้น เอง หรือบุคคลอื่นเป็นผู้ปกครองก็ได้ เช่น นาย ก. และ นาง ข. เป็น บิดา มารดาของเด็ก ชาย ค. ต่อมาไม่ปรากฏตัวนาย ก. และ นาง ข. โดยไม่ทราบว่าเป็นตายร้ายดีอย่างไร เมื่อ

ญาติของผู้เยาว์หรืออัยการร้องขอต่อศาลให้ตั้งผู้ปกครอง เมื่อศาลได้รับคำร้องแล้วจะสั่งให้ตั้งผู้ปกครองตามคำร้องก็ได้

1.2 ผู้เยาว์มีบิดามารดา แต่ได้ตายไปแล้วทั้งสองคน หมายความว่าผู้เยาว์มีบิดามารดาในระหว่างที่ผู้เยาว์ยังไม่บรรลุนิติภาวะ บิดามารดาของผู้เยาว์ได้ถึงแก่ความตาย โดยผู้ตายที่หลังมิได้ทำพินัยกรรมตั้งผู้ปกครองของผู้เยาว์ไว้ ญาติของผู้เยาว์หรืออัยการจะร้องขอต่อศาลขอให้ศาลตั้งผู้ปกครองเมื่อศาลพิจารณาคำร้องแล้วจะตั้งหรือไม่ตั้งก็ได้ เช่น นายแดงและนางดำเป็นบิดามารดาของเด็กชายเขียว ต่อมาในระหว่างที่เด็กชายเขียวยังไม่บรรลุนิติภาวะนายแดงและนางดำได้ถึงแก่ความตายทั้งสองคน และผู้ตายที่หลังมิได้ทำพินัยกรรมตั้งผู้ปกครองไว้ ญาติของเด็กชายเขียว หรืออัยการ ร้องขอต่อศาลให้ตั้งผู้ปกครองได้ ศาลจะตั้งหรือไม่อยู่ในดุลยพินิจของศาล

1.3 ผู้เยาว์มีบิดามารดา ซึ่งยังมีชีวิตอยู่ แต่บิดามารดานั้นถูกศาลสั่งถอนอำนาจปกครองเสียแล้ว หมายความว่า ผู้เยาว์มีบิดามารดา และบิดามารดายังมีชีวิตอยู่ แต่ถูกศาลสั่งถอนอำนาจปกครอง บิดามารดาจึงไม่มีอำนาจปกครองผู้เยาว์อีกต่อไป ดังนั้น ญาติของผู้เยาว์หรือพนักงานอัยการจึงร้องขอให้ศาลตั้งผู้ปกครองผู้เยาว์ได้ ส่วนศาลจะตั้งหรือไม่ อยู่ในดุลยพินิจของศาล แต่สำหรับการตั้งผู้ปกครองเหตุเพราะ บิดามารดาถูกถอนอำนาจปกครอง จะต้องพิจารณาตามมาตรา 1582 วรรคแรกด้วย กล่าวคือ ถ้าบิดามารดาถูกถอนอำนาจปกครองเฉพาะบางส่วนการตั้งผู้ปกครอง คงให้มีอำนาจเฉพาะส่วนเช่นกัน เช่น บิดามารดาถูกถอนอำนาจปกครองเกี่ยวกับการจัดการในตัวผู้เยาว์ การตั้งผู้ปกครองก็ คงให้มีอำนาจเฉพาะเกี่ยวกับตัวผู้เยาว์เท่านั้น ส่วนที่เกี่ยวกับทรัพย์สินของผู้เยาว์อยู่ในอำนาจปกครองของบิดามารดา

กรณีที่ 2 บุคคลที่เข้ามาเป็นผู้ปกครองได้โดยพินัยกรรมของบิดาหรือ มารดาที่ตายที่หลังระบุไว้ การตั้งผู้ปกครองโดยพินัยกรรมของบิดาหรือมารดา ซึ่งตายที่หลัง เป็นการขยายความบทบัญญัติ มาตรา 1585 ที่ว่าถึงการตั้งผู้ปกครอง เมื่อผู้เยาว์ไม่มีบิดามารดา เพราะฉะนั้นตัวบทในมาตรา 1586 จึงได้กล่าวถึงการแต่งตั้งผู้ปกครอง โดยพินัยกรรม

ของบิดาหรือมารดาที่ตายที่หลัง เช่น นายแดง และนางดำเป็นบิดามารดาของเด็กชายเขียว ในระหว่างที่เด็กชายเขียวยังไม่บรรลุนิติภาวะ นายแดง และนางดำ ได้ถึงแก่ความตาย ทั้งสองคน โดยนายแดงตายก่อน 1 อาทิตย์ ก่อนนางดำตายได้ทำพินัยกรรม ตั้งนายเหลือง เป็นผู้ปกครองเด็กชายเขียว ภายหลังจากนางดำตายศาลจะตั้ง นายเหลืองเป็นผู้ปกครองเด็กชายเขียวตามข้อกำหนดพินัยกรรมที่นางดำทำไว้ (มาตรา 1586 วรรค 2)

ข้อสังเกต กรณีตาม 1 และ 2 ทั้งสองกรณีนั้น ผู้เยาว์จะต้องยังไม่บรรลุนิติภาวะ และบุคคลจะเข้ามาเป็นผู้ปกครองได้ก็แต่โดยอาศัย การแต่งตั้งของศาล ถ้าพึงแต่เป็นญาติสนิทหรือห่างไม่ทำให้เป็นผู้ปกครองกันได้ตามกฎหมาย (คำพิพากษาฎีกาที่ 239/2482) ดังนั้นจากคำพิพากษาฎีกาที่ 239/2482 นั้นจะเห็นว่า ญาติอย่างเดียว ถ้าไม่ร้องขอต่อศาลก่อนแล้ว ไม่ทำให้เป็นผู้ปกครองตามกฎหมายได้

และผู้ปกครองไม่ว่าจะตั้งเพราะการร้องขอของญาติผู้เยาว์ อัยการ หรือผู้ซึ่งบิดาหรือมารดาที่ตายที่หลังได้ระบุชื่อไว้ในพินัยกรรมให้เป็นผู้ปกครองนั้น ต้องไม่ได้เป็นบุคคลที่ต้องห้ามมิให้เป็นผู้ปกครอง ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1587 ที่บัญญัติว่า “บุคคลที่บรรลุนิติภาวะแล้วอาจถูกตั้งเป็นผู้ปกครองได้ เว้นแต่

- (1) ผู้ซึ่งศาลสั่งว่าเป็นคนไร้ความสามารถ หรือเสมือนไร้ความสามารถ
- (2) ผู้ซึ่งเป็นบุคคลล้มละลาย
- (3) ผู้ซึ่งไม่เหมาะสมที่จะปกครองผู้เยาว์หรือทรัพย์สินของผู้เยาว์
- (4) ผู้ซึ่งมีหรือเคยมีคดีในศาลกับผู้เยาว์ ผู้บุพการีหรือพี่น้องร่วมบิดามารดาหรือร่วมแต่บิดาหรือมารดากับผู้เยาว์
- (5) ผู้ซึ่งบิดาหรือมารดาที่ตายได้ทำหนังสือระบุชื่อห้ามไว้มิให้เป็นผู้ปกครอง”

สิทธิและหน้าที่ของผู้ใช้อำนาจปกครองและผู้ปกครอง

สิทธิและหน้าที่ของผู้ใช้อำนาจปกครองและผู้ปกครอง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 5 ลักษณะครอบครัวได้บัญญัติ เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของผู้ใช้อำนาจปกครอง และผู้ปกครองทั้งที่เกี่ยวกับตัวผู้เยาว์ และในส่วนที่เกี่ยวกับทรัพย์สินของผู้เยาว์

สิทธิของผู้ใช้อำนาจปกครองและผู้ปกครอง

1. ในส่วนที่เกี่ยวกับตัวผู้เยาว์ ผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองมีสิทธิอยู่ 2 ประการ

1) สิทธิบางอย่างของผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครอง อยู่ในรูป พิเศษ เช่น

ก. มีสิทธิให้ความยินยอมในการหมั้น (มาตรา 1436)

ข. มีสิทธิให้ความยินยอมในการสมรส (มาตรา 1454 และมาตรา 1436)

ค. มีสิทธิในการให้ความยินยอมการเป็นบุตรบุญธรรม (มาตรา 1598/21)

2) สิทธิบางอย่างของผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองในรูปลักษณะทั่วไป

ก. การควบคุมดูแล ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้บัญญัติถึงการควบคุมดูแลผู้เยาว์ไว้ในมาตรา 1567 และมาตรา 1598/2 ความว่าผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองมีสิทธิ

(1) กำหนดที่อยู่ของบุตร

(2) ทำโทษบุตรตามสมควร เพื่อว่ากล่าวสั่งสอน

(3) ให้บุตรทำงานตามสมควรแก่ความสามารถและฐานะอุป

(4) เรียกบุตรคืนจากบุคคลอื่นซึ่งกักบุตรไว้โดยมิชอบด้วยกฎหมาย

ข. การอุปการะเลี้ยงดู เนื่องจากผู้เยาว์ยังไม่อาจช่วยตัวเองได้ต้องอาศัยบิดามารดา หรือผู้ปกครองเป็นผู้ช่วยเหลือประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จึงได้บัญญัติให้บิดามารดาหรือผู้ปกครองจำต้องอุปการะเลี้ยงดูแก่บุตรในระหว่างเป็นผู้เยาว์และยังบัญญัติต่อไปอีกถึงผู้ที่บรรลุนิติภาวะแล้ว แต่เนื่องจากเป็นผู้ทุพพลภาพและหาเลี้ยงตนเองไม่ได้ให้อยู่ในความอุปการะเลี้ยงดูของบิดามารดาหรือผู้ปกครอง (มาตรา 1564 และมาตรา 1598/2)

ค. การศึกษา นอกจากบิดามารดาหรือผู้ปกครองจะต้องอุปการะเลี้ยงดูผู้เยาว์แล้วยังต้องให้การศึกษาแก่ผู้เยาว์ด้วย การศึกษาเป็นสิ่งสำคัญที่ทุกคนควรจะได้รับรู้ตั้งแต่เยาว์วัย ครั้นเมื่อเติบโตใหญ่จะได้มีความรู้ในการประกอบอาชีพและเป็นผู้ประพฤติดี แต่ผู้เยาว์เป็นผู้เยาว์วัยจึงไม่อาจทำการศึกษาด้วยตนเองได้ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จึงได้บัญญัติไว้ในมาตรา 1564 วรรค 1 และมาตรา 1598/2 ให้บิดามารดาหรือผู้ปกครองมีหน้าที่ให้การศึกษาแก่ผู้เยาว์

2. ในส่วนที่เกี่ยวกับทรัพย์สินของผู้เยาว์ ได้กล่าวไว้แล้วแต่เบื้องต้นว่าบุคคลย่อมมีสิทธิตั้งแต่ขณะเกิดเพียงแต่ถูกตัดทอนในการใช้สิทธิ จึงเห็นได้ว่าผู้เยาว์มีสิทธิทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับตัวผู้เยาว์ และในส่วนที่เกี่ยวกับทรัพย์สินของผู้เยาว์ตั้งแต่ขณะเกิด แต่กฎหมายบัญญัติจำกัดความสามารถในการใช้สิทธิ หรือยอมผ่อนผันให้ใช้สิทธิได้ภายใต้การควบคุมดูแลของผู้อื่นผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองจึงเข้ามามีสิทธิและหน้าที่เกี่ยวกับการใช้สิทธิและหน้าที่ของผู้เยาว์ โดยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 1571 ซึ่งกล่าวว่าอำนาจปกครองนั้นรวมทั้งจัดการทรัพย์สินของบุตรด้วยและให้จัดการทรัพย์สินนั้นด้วยความระมัดระวัง เช่น อนุญาตขนฟังกะทำและบทบัญญัติอันนี้ให้นำมาใช้กับผู้ปกครองโดยอนุโลม (มาตรา 1598/3 วรรค 2)

แม้ผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองจะมีกฎหมายบัญญัติให้มีสิทธิและหน้าที่จัดการทรัพย์สินของผู้เยาว์ได้อย่างวิญญูชน แต่ยังมีบทบัญญัติกเว้นมิให้ผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองมีสิทธิจัดการทรัพย์สินของผู้เยาว์ได้ 5 กรณี คือ

กรณีที่ 1. ถ้าบุคคลใดจะโอนทรัพย์สินให้ผู้เยาว์โดยพินัยกรรมหรือโดยการให้โดยเสน่หาซึ่งมีเงื่อนไขให้บุคคลอื่นนอกจากผู้ใช้อำนาจปกครองเป็นผู้จัดการจนกว่าผู้เยาว์จะบรรลุนิติภาวะก็ได้ ผู้จัดการนั้นต้องเป็นผู้ซึ่งผู้โอนระบุชื่อไว้ หรือถ้ามิได้ระบุไว้ก็ให้ศาลสั่ง (มาตรา 1577 และมาตรา 1598/3) ผู้ที่จะจัดการทรัพย์สินอันมีเงื่อนไขห้ามมิให้บิดามารดา หรือผู้ปกครอง จัดการนั้นคือ บุคคลที่ผู้โอนระบุชื่อไว้ในพินัยกรรมหรือหนังสือสัญญาที่ให้โดยเสน่หา แต่ถ้ามิได้ระบุไว้ศาลก็จะแต่งตั้งผู้จัดการขึ้น และการจัดการทรัพย์สินนั้น ต้องอยู่ภายใต้บังคับตามมาตรา 56 มาตรา 57 และมาตรา 60 (มาตรา 1577 และมาตรา 1598/3) ซึ่งในเรื่องการจัดการทรัพย์สินตามมาตรา 56 มาตรา 57 และมาตรา 60 อธิบายไว้ในเรื่องผู้ไม่อยู่

กรณีที่ 2. ในกรณีที่ผู้ใช้อำนาจปกครองสละมรดก และผู้สืบสันดานซึ่งเป็นผู้เยาว์สืบมรดกได้ตามสิทธิของตน ผู้ใช้อำนาจปกครองที่ได้สละมรดกนั้นไม่มีสิทธิในอันที่จะจัดการและใช้ในส่วนทรัพย์สิน ซึ่งผู้เยาว์ได้รับมรดก ดังนั้น จึงต้องตั้งผู้จัดการทรัพย์สินขึ้น (มาตรา 1615 และ 1616)

ตัวอย่าง นายคำเจ้ามรดกมีบุตรชายสองคน คือ นายหนึ่ง และนายสอง นายหนึ่งมีบุตรชายชื่อเด็กชายเอก อายุ 12 ปี นายคำตายมีมรดก 2 ล้านบาท เมื่อนายคำตาย นายหนึ่งสละมรดก ในฐานะทายาทโดยธรรม เด็กชายเอกมีสิทธิสืบมรดกในส่วนที่นายหนึ่งสละได้ตาม มาตรา 1615 วรรค 2 ส่วนที่เด็กชายเอกได้รับมรดกมานี้ นายหนึ่งผู้ใช้อำนาจปกครองผู้สละมรดกไม่มีสิทธิในการจัดการทรัพย์สินเหล่านี้แทนบุตรผู้เยาว์

กรณีที่ 3. นิติกรรมใด ๆ อันเกี่ยวกับทรัพย์สินของผู้เยาว์ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1574 (1)-(13) ผู้ใช้อำนาจปกครองและผู้ปกครองจะทำได้ เว้นแต่ศาลจะอนุญาต (มาตรา 1574 และมาตรา 1598/3) ซึ่งได้แก่นิติกรรมดังต่อไปนี้

3.1 ขาย แลกเปลี่ยน ขายฝาก ให้เช่าซื้อ จำนอง ปลดจำนอง หรือโอนสิทธิจำนองซึ่งอสังหาริมทรัพย์หรืออสังหาริมทรัพย์ที่อาจจำนองได้

การขาย แลกเปลี่ยน ขายฝาก ให้เช่าซื้อ นั้นเป็นนิติกรรมประเภทซึ่งมีผลทำให้กรรมสิทธิในทรัพย์สินของผู้เยาว์ต้องหมดสิ้นไปทั้งสิ้น กฎหมายจึงห้ามมิให้ผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองกระทำเว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากศาล

ส่วนการจำนองนั้นเป็นการก่อให้เกิดภาระขึ้นแก่ทรัพย์สินของผู้เยาว์ เพราะการจำนองเป็นการนำทรัพย์สินของผู้เยาว์ไปตราไว้แก่เจ้าหนี้เพื่อเป็นหลักประกันการชำระหนี้ของเจ้าหนี้ (มาตรา 702) และผลในที่สุดคนนั้นเมื่อมีการบังคับจำนองแล้วกรรมสิทธิในทรัพย์สินของผู้เยาว์ซึ่งถูกนำไปจำนองนั้นอาจสูญสิ้นไปได้ (มาตรา 728 ถึงมาตรา 735) กฎหมายจึงห้ามมิให้ผู้ใช้อำนาจปกครองกับผู้ปกครองกระทำเว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากศาล

ส่วนการปลดจำนองและการโอนสิทธิจำนองเป็นการทำให้สิทธิจำนองระงับสิ้นไป (มาตรา 744) ซึ่งจะมีผลกระทบกระทั่งถึงสิทธิในทรัพย์สินของผู้เยาว์เช่นกัน กฎหมายจึงต้องห้ามมิให้ผู้ใช้อำนาจปกครองกับผู้ปกครองกระทำ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากศาล

ควรสังเกตว่าทรัพย์สินของผู้เยาว์ตามมาตรา 1574(1) นี้ กฎหมายมุ่งคุ้มครองเฉพาะอสังหาริมทรัพย์หรือสังหาริมทรัพย์ที่อาจจำนองได้เท่านั้นหากเป็นสังหาริมทรัพย์อื่น ๆ นอกนี้ย่อมไม่อยู่ในความคุ้มครองตามข้อนี้ เช่น ผู้ใช้อำนาจปกครองยอมมีอำนาจที่จะเอารถเก๋งของผู้เยาว์ไปขาย หรือแลกเปลี่ยนกับรถของคนอื่นได้ โดยไม่จำเป็นต้องขออนุญาตต่อศาลแต่อย่างใด

อนึ่ง สำหรับคำว่าสังหาริมทรัพย์ซึ่งอาจจำนองได้นั้น คือ สังหาริมทรัพย์ประเภทที่บัญญัติไว้ในมาตรา 703 ได้แก่เรือกำปั่น หรือเรือมีระวางตั้งแต่หกตันขึ้นไป เรือกลไฟ หรือเรือยนต์มีระวางตั้งแต่ห้าตันขึ้นไป แพ สัตว์พาหนะ และสังหาริมทรัพย์อื่น ๆ ซึ่งกฎหมายหากบัญญัติไว้ให้จดทะเบียนเฉพาะการ เช่น พระราชบัญญัติจดทะเบียนเครื่องจักร พ.ศ. 2514 ให้จำนองเครื่องจักรกลบางชนิดได้เช่น เครื่องทอผ้า เครื่องปั่นด้าย เป็นต้น

คำพิพากษาฎีกาที่ 287/2506 ศาลได้มีคำสั่งอนุญาตให้บิดาของผู้เยาว์ทำนิติกรรมจำนองที่ดินแทนผู้เยาว์ เพื่อเอาเงินมาปลูกสร้างอาคารลงในที่ดินของผู้เยาว์ แล้วปลูกบ้าน

ขายผ้าเพื่อประโยชน์แก่ผู้เยาว์ แต่บิดาไปจำนองที่ดินเพื่อประกันหนี้บุคคลอื่นไม่ใช่เพื่อประโยชน์แก่ผู้เยาว์ และมีได้นำเงินไปใช้จ่ายตามที่ศาลสั่งอนุญาตเลย การทำนิติกรรมจำนองเช่นนี้ย่อมไม่ผูกพันผู้เยาว์และทรัพย์จำนอง

คำพิพากษาฎีกาที่ 1838/2506 ภายหลังเจ้ามรดกตายเกิน 1 ปีแล้วผู้ปกครองของผู้เยาว์ ผู้รับมรดกได้ยินยอมตกลงปฏิบัติตามสัญญา จะขายที่ดิน ที่เจ้ามรดกได้ทำไว้เรียกว่าเป็นการรับสภาพต่อเจ้าหนี้ตาม ป.พ.พ. มาตรา 188 วรรคท้าย กรณีเช่นนี้หาใช่เป็นการทำนิติกรรมขายที่ดินมรดกขึ้นใหม่ อันจะต้องขออนุญาตต่อศาลตาม ป.พ.พ. มาตรา 1546 (มาตรา 1574 ที่แก้ไขใหม่) ไม่

คำพิพากษาฎีกาที่ 150/2507 ผู้ใช้อำนาจปกครองทำสัญญาจะซื้อขายอันมีผลบังคับให้โอนขายที่ดินของผู้เยาว์ไปโดยมิได้รับอนุญาตจากศาลไม่ได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 533/2515 ข้อตกลงในสัญญาขอความในศาลระหว่างบิดามารดาขที่ดินให้บุตรผู้เยาว์มีข้อห้ามขาย จนกว่าผู้เยาว์จะบรรลุนิติภาวะ ข้อนี้ผูกพันเฉพาะคู่ความไม่ผูกพันผู้เยาว์ ผู้เยาว์อาจขายที่ดินได้ แต่การอุปการะเลี้ยงดูบุตรเป็นหน้าที่ของบิดามารดามีใช้ขายทรัพย์สินของบุตร มาใช้เป็นค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูบุตรเอง จึงไม่มีเหตุผลสมควรที่จะอนุญาตให้มารดาผู้ปกครองบุตรผู้เยาว์ ขายที่ดินเอาเงินมาอุปการะบุตรนั้น

3.2 กระทำให้สุดสิ้นลงทั้งหมดหรือบางส่วนซึ่งทรัพย์สินของผู้เยาว์อันเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์

คำว่า “ทรัพย์สินอันเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์” ตามข้อนี้ หมายถึงทรัพย์สินสิทธิทุกชนิดตั้งที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 4 เช่น ภาระจำยอม (มาตรา 1387) สิทธิอาศัย (มาตรา 1402) สิทธิเหนือพื้นดิน (มาตรา 1417) หรือภารติดพันในอสังหาริมทรัพย์ (มาตรา 1429) เป็นต้น

หากเป็นทรัพย์สินดังกล่าวแล้ว ผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองจะ "กระทำให้สุดสิ้นลง" แม้จะทั้งหมดหรือเพียงบางส่วนก็ทำไม่ได้ทั้งนั้น เพราะการกระทำดังกล่าวเป็นการกระทำที่ทรัพย์สินของผู้เยาว์หรือสิทธิในอสังหาริมทรัพย์ของผู้เยาว์ลดน้อยลงทั้งหมดหรือแต่บางส่วน กฎหมายจึงห้ามผู้ใช้อำนาจปกครองกระทำการ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากศาล

3.3 ก่อตั้งภาระจำยอม สิทธิอาศัย สิทธิเหนือพื้นดิน สิทธิเก็บกิน ภาระติดพันในอสังหาริมทรัพย์ หรือทรัพย์สินอื่นใดในอสังหาริมทรัพย์

ผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครอง ก่อตั้งภาระจำยอม สิทธิอาศัย สิทธิเหนือพื้นดิน สิทธิเก็บกิน ภาระติดพันในอสังหาริมทรัพย์ หรือทรัพย์สินอื่นใดใน อสังหาริมทรัพย์ การกระทำต่าง ๆ ดังกล่าวในอสังหาริมทรัพย์ของผู้เยาว์ ผู้ใช้อำนาจ ปกครองหรือผู้ปกครอง จะกระทำมิได้ เพราะเป็นการกระทำความผิดกรรมที่มีผลผูกพันในทรัพย์สินที่เป็นอสังหาริมทรัพย์ของผู้เยาว์ ทำให้ผู้เยาว์ต้องรับภาระและเสียสิทธิในอสังหาริมทรัพย์นั้น

ข้อสังเกต การกระทำความผิดกรรมตามมาตรา 1574(2) และ (3) ดังกล่าวมุ่งเฉพาะการกระทำที่เกี่ยวกับตัวอสังหาริมทรัพย์หรือทรัพย์สินในอสังหาริมทรัพย์เท่านั้น เป็นการทำให้อสังหาริมทรัพย์หมดไปหรือต้องอยู่ภายใต้สิทธิอันใดอันหนึ่งแต่ไม่รวมถึงสังหาริมทรัพย์ด้วย

3.4 จำหน่ายไปทั้งหมดหรือบางส่วนซึ่งสิทธิเรียกร้องที่จะให้ได้มาซึ่งทรัพย์สินในอสังหาริมทรัพย์ หรือสังหาริมทรัพย์ที่อาจจำนองได้ หรือสิทธิเรียกร้องที่จะให้ทรัพย์สิน เช่นว่านั้นของผู้เยาว์ปลอดจากทรัพย์สินที่มีอยู่เหนือทรัพย์สินนั้น

คำว่า "จำหน่าย" ตามข้อนี้ กฎหมายมุ่งประสงค์จะให้ความหมายกว้างกว่าคำว่า "ขาย แลกเปลี่ยน ขายฝาก" ดังที่บัญญัติในมาตรา 1574(1) ทั้งนี้เพราะคำว่า "จำหน่าย" ตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมายว่า "จ่าย แจก เอาออก" โดยเหตุนี้ การกระทำใด ๆ ซึ่งจะมีผลเป็นการจ่าย แจก หรือ เอาออกไปซึ่งสิทธิเรียกร้องของผู้เยาว์ตามข้อนี้แล้วเป็นต้องห้ามทั้งสิ้น

สิทธิเรียกร้องของผู้เยาว์ตามข้อนี้ มีอยู่ 2 ประการ คือ

ก. สิทธิเรียกร้องที่จะให้ได้มาซึ่งทรัพย์สินในอสังหาริมทรัพย์หรืออสังหาริมทรัพย์ที่อาจจำนองได้

ข. สิทธิเรียกร้องที่จะให้อสังหาริมทรัพย์หรืออสังหาริมทรัพย์ที่อาจจำนองได้ของผู้เยาว์ปลอดจากทรัพย์สินที่มีอยู่เหนือทรัพย์สินนั้น

ความแตกต่างของสิทธิเรียกร้องทั้งสองประการนี้อยู่ตรงที่ว่าสิทธิเรียกร้องที่จะให้ได้มาซึ่งทรัพย์สินในอสังหาริมทรัพย์หรืออสังหาริมทรัพย์ที่อาจจำนองได้ตามข้อ (ก) นั้นหมายความว่าทรัพย์สินในอสังหาริมทรัพย์แต่ในที่ดินของผู้เยาว์ยังมีได้ก่อตั้งเกิดขึ้น หากแต่ผู้เยาว์มีสิทธิเรียกร้องที่จะให้ได้มาซึ่งทรัพย์สินในที่ดินขึ้น เช่น สิทธิเรียกร้องตามสัญญาจะซื้อขายทรัพย์สินในที่ดิน หรือในกรณีที่ผู้เยาว์ครอบครองปรปักษ์ได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์ในที่ดินแปลงนั้นตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1382 หรือผู้เยาว์ได้มาซึ่งภาระจำยอมในที่ดินโดยอายุความตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1401 ฯลฯ เป็นต้น ส่วนสิทธิเรียกร้องที่จะให้อสังหาริมทรัพย์หรืออสังหาริมทรัพย์ที่อาจจำนองได้ของผู้เยาว์ปลอดจากทรัพย์สินที่มีอยู่เหนือทรัพย์สินนั้นตามข้อ (ข) นั้นหมายความว่าผู้เยาว์มีทรัพย์สินในที่ดินอยู่แล้ว แต่ผู้เยาว์ได้ทำสัญญาผูกพันว่าจะโอนทรัพย์สินนั้นให้แก่บุคคลอื่น อันก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องที่มุ่งจะโอนไปซึ่งทรัพย์สินในที่ดินขึ้นในกรณีเช่นนี้ กฎหมายจึงให้ความคุ้มครองไว้ว่า หากผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองจะจำหน่ายไปทั้งหมดหรือบางส่วนหรือก่อข้อผูกพันจะจำหน่ายไปซึ่งสิทธิเรียกร้องดังกล่าวยอมทำไม่ได้ต้องได้รับอนุญาตจากศาลก่อน

ควรสังเกตด้วยว่า มาตรา 1574(4) นี้ กฎหมายให้ความคุ้มครองทรัพย์สินซึ่งเป็นอสังหาริมทรัพย์และอสังหาริมทรัพย์ที่อาจจำนองได้ด้วย

3.5 ให้เช่าอสังหาริมทรัพย์เกินสามปี

ควรสังเกตในเบื้องต้นว่า ตามมาตรา 1574 (4) กฎหมายคุ้มครองเฉพาะการให้เช่าเท่านั้น ฉะนั้นหากเป็นการไปเช่าอสังหาริมทรัพย์ให้ผู้เยาว์ ย่อมไม่ต้องห้าม และทรัพย์สิน

ของผู้เยาว์ที่กฎหมายควบคุมก็เฉพาะแต่เพียงอสังหาริมทรัพย์เท่านั้น โดยเหตุนี้หากเป็น อสังหาริมทรัพย์ของผู้เยาว์ไม่ว่าอสังหาริมทรัพย์นั้น จะมีราคาสูงเท่าใดก็ตามหรือแม้ว่าจะ เป็นอสังหาริมทรัพย์ซึ่งการซื้อขายจะต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 456 ก็ตาม ผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองก็มีอำนาจทำ นิติกรรมให้เข้าเกินกว่า 3 ปี ได้

ในกรณีที่ผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองฝ่าฝืนบทบัญญัติ มาตรา 1574 (4) นี้ โดยนำอสังหาริมทรัพย์ของผู้เยาว์ไปทำสัญญาเช่ากับบุคคลภายนอกเกินกว่า 3 ปี ทั้ง ๆ ที่ ไม่ได้รับอนุญาตจากศาลนั้น ศาลฎีกาได้วินิจฉัยตามมาตรา 1546 (2) ของบรรพ 5 เดิม เป็นบรรทัดฐานตลอดมาว่า สัญญาเช่าเช่นนั้นคงมีผลผูกพันผู้เยาว์เป็นเวลา 3 ปี หากว่าการ ฝ่าฝืนเช่นว่านี้จะมีผลทำให้สัญญาเช่านั้นสิ้นผลบังคับไปทั้งหมดไม่ (คำพิพากษาฎีกาที่ 291/2491 และคำพิพากษาฎีกาที่ 876/2516) หรือแม้แต่ในกรณีบิดาทำสัญญาต่างตอบแทน ให้เช่าอสังหาริมทรัพย์ของบุตรผู้เยาว์ตลอดชีวิตของผู้เช่าโดยไม่ได้รับอนุญาตจากศาล สัญญาก็ยังมีผลผูกพันบุตรผู้เยาว์ 3 ปี (คำพิพากษาฎีกาที่ 2170/2516)

3.6 ก่อข้อผูกพันใด ๆ ที่มุ่งให้เกิดผลตาม (1) (2) หรือ (3)

การกระทำนิติกรรมกรณีนี้เป็นเรื่องการก่อข้อผูกพันใด ๆ ในทรัพย์สินของผู้เยาว์ ซึ่งจะทำให้เกิดผลตามมาตรา 1574 (1) (2) หรือ (3) เช่น ผู้ใช้อำนาจปกครองหรือ ผู้ปกครองทำสัญญาจะขายที่ดินแทนผู้เยาว์ไม่ได้ เว้นแต่จะได้รับการอนุญาตจากศาล

3.7 ให้กู้ยืมเงิน

ด้วยบทมาตรา 1574 (6) นี้ ห้ามเฉพาะการนำเงินของผู้เยาว์ไปให้บุคคลอื่นกู้ยืมเท่า นั้น โดยเหตุนี้หากผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองไปทำสัญญากู้ยืมเงินบุคคลอื่นแทน เด็กผู้เยาว์เพื่อประโยชน์แก่ตัวผู้เยาว์เอง ย่อมมีอำนาจทำได้โดยชอบโดยไม่ต้องได้รับ อนุญาตจากศาลและการกู้ยืมเงินนั้นย่อมผูกพันผู้เยาว์ (คำพิพากษาฎีกาที่ 848/2496) ทั้งนี้เพราะการที่กฎหมายห้ามแต่เพียงว่าผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองจะให้ กู้ยืมเงินแทนเด็ก ต้องขออนุญาตศาลก่อนจะแปลความเลยไปถึงการที่ผู้ใช้อำนาจปกครอง

หรือผู้ปกครองกู้ยืมเงินแทนเด็กด้วยยอมเป็นการขัดกับตัวบทกฎหมาย (คำพิพากษาฎีกาที่ 927/2485)

3.8 ให้โดยเสน่หา เว้นแต่จะเอาเงินได้ของผู้เยาว์ให้แทนผู้เยาว์เพื่อการกุศลสาธารณะ เพื่อการสังคม หรือตามหน้าที่ธรรมจรรยา ทั้งนี้ พอสสมควรแก่ฐานานุกรมของผู้เยาว์

ความในข้อนี้กฎหมายกำหนดเป็นหลักการว่าผู้ใช้อำนาจปกครอง หรือผู้ปกครองจะนำทรัพย์สินของผู้เยาว์ไม่ว่าจะเป็นสังหาริมทรัพย์หรือสังหาริมทรัพย์ก็ตามไปให้บุคคลอื่นโดยเสน่หาไม่ได้ โดยไม่คำนึงว่าทรัพย์สินนั้นจะมีราคามากหรือน้อยเท่าใดก็ตามคงยกเว้นไว้ เฉพาะกรณีเอาเงินได้ของผู้เยาว์ให้แทนผู้เยาว์เพื่อการกุศลสาธารณะ เพื่อการสังคมหรือตามหน้าที่ธรรมจรรยา ทั้งนี้ต้องพอสสมควรแก่ฐานานุกรมเท่านั้น หากนำเงินทุนหรือทรัพย์สินที่มีอยู่เดิมไปให้โดยเสน่หา แม้จะเป็นการให้แทนผู้เยาว์เพื่อการกุศลสาธารณะหรือการสังคมพอสสมควรแก่ฐานานุกรมก็ต้องได้รับอนุญาตจากศาลจึงจะทำได้

การให้เพื่อการกุศลสาธารณะหมายถึงการบริจาคเงินให้กิจการที่เป็นการกุศลต่อสาธารณชน เช่น มอบให้มูลนิธิคุ้มเกล้าฯ เพื่อก่อสร้างอาคารคุ้มเกล้า โรงพยาบาลภูมิพล หรือบริจาคเงินสร้างโรงเรียน สร้างโบสถ์ ศาลาการเปรียญ ฯลฯ เป็นต้น แต่ยอมไม่หมายถึงการบริจาคเงินเพื่อช่วยเหลือเฉพาะบุคคลใดบุคคลหนึ่งซึ่งตกทุกข์ได้ยาก

การให้เพื่อการสังคมนั้น หมายถึงการให้เงินช่วยเกี่ยวกับการสมาคมในสังคม เช่น การให้เงินช่วยงานศพหรือซื้อของขวัญช่วยงานสมรส ฯลฯ เป็นต้น

ส่วนการให้ตามหน้าที่ธรรมจรรยานั้น หมายถึงการที่พี่ให้น้องช่วยในการเรียนหรือการดำรงชีวิต ซึ่งตามธรรมดาแล้ว พี่น้องไม่มีหน้าที่ตามกฎหมายต้องอุปการะเลี้ยงดูซึ่งกันและกัน การให้เช่นนี้เรียกว่าหน้าที่ตามธรรมจรรยา

แต่อย่างไรก็ตามกฎหมายยังได้ควบคุมจำนวนเงินได้ของผู้เยาว์ ที่ผู้ใช้อำนาจปกครอง หรือผู้ปกครองจะนำไปให้แทนผู้เยาว์เพื่อการกุศลสาธารณะ เพื่อการสังคมโดยจำกัดว่าจะต้องให้เพียงจำนวนที่พอสสมควรแก่ฐานานุกรมของผู้เยาว์เท่านั้น ซึ่งต้องพิจารณาถึงฐานะและจำนวนเงินได้ของผู้เยาว์แต่ละคนเป็นราย ๆ ไป ตามควรแก่กรณี

3.9 รับการให้โดยเสนหามีเงื่อนไขหรือค่าภาระติดพัน หรือไม่รับการให้โดยเสนหา

รับการให้โดยเสนหามีเงื่อนไขหรือค่าภาระติดพันหรือไม่รับการให้โดยเสนหา จะเห็นได้ว่ากรณีตามมาตรา 1574 (9) นี้ ผู้ใช้อำนาจปกครองจะรับการให้โดยเสนหาที่ไม่มีเงื่อนไขหรือค่าภาระติดพันใด ๆ ก็อาจทำได้โดยลำพัง แต่ถ้าไม่รับการให้โดยเสนหาที่ไม่มีเงื่อนไขหรือค่าภาระติดพัน หรือจะรับการให้โดยเสนหามีเงื่อนไขหรือค่าภาระติดพันนั้นจะกระทำไม่ได้ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการรับที่ทำให้ผู้เยาว์มีทรัพย์สินเพิ่มมากขึ้น ผู้ใช้อำนาจปกครองสามารถกระทำได้ แต่ถ้าการนั้นทำให้ผู้เยาว์ต้องมีภาระผูกพันเพิ่มขึ้นด้วยก็จะกระทำมิได้เว้นแต่จะได้รับการอนุญาตจากศาล

3.10 ประกันโดยประการใด ๆ อันอาจมีผลให้ผู้เยาว์ต้องถูกบังคับชำระหนี้หรือทำนิติกรรมอื่นที่มีผลให้ผู้เยาว์ต้องรับเป็นผู้รับชำระหนี้ของบุคคลอื่นหรือแทนบุคคลอื่น

การประกันโดยประการใด ๆ ไม่ว่าจะประกันด้วยบุคคลหรือทรัพย์สินของผู้เยาว์ เช่น การเข้าเป็นผู้ค้ำประกันผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองในฐานะแทนผู้เยาว์ได้ผูกพันตนต่อเจ้าหนี้ ในเมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ (มาตรา 680) ซึ่งต่อมาหากลูกหนี้ผิดนัด เจ้าหนี้มีสิทธิที่จะเรียกให้ผู้เยาว์ชำระหนี้ได้โดยเหตุนี้กฎหมายจึงให้ความคุ้มครองโดยห้ามมิให้ผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครอง ในฐานะแทนตัวผู้เยาว์เข้าค้ำประกันเว้นแต่จะได้รับการอนุญาตจากศาลส่วนการทำนิติกรรมอื่นที่มีผลให้ผู้เยาว์ต้องรับเป็นผู้รับชำระหนี้ของบุคคลอื่นหรือแทนบุคคลอื่น เช่น การแปลงหนี้โดยเปลี่ยนตัวลูกหนี้ (มาตรา 350) การสอดเข้ารับรองเพื่อแก้หนี้ในตัวแลกเงิน (มาตรา 953) การรับอวัลในตัวแลกเงิน (มาตรา 938) เป็นต้น ผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองในฐานะแทนตัวผู้เยาว์ทำไม่ได้ เว้นแต่จะได้รับการอนุญาตจากศาล

3.11 นำทรัพย์สินไปแสวงหาผลประโยชน์นอกจากในกรณีที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1598/4 (1) (2) หรือ (3)

ความในมาตรา 1574 (11) ระบุไว้ชัดแจ้งห้ามมิให้ผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองนำทรัพย์สินของผู้เยาว์ ไม่ว่าจะป็นสังหาริมทรัพย์ หรืออสังหาริมทรัพย์ก็ตามไปแสวงหา

ผลประโยชน์ใด ๆ ทั้งสิ้น โดยไม่คำนึงว่าผลประโยชน์นั้นจะตกให้แก่ผู้เยาว์หรือไม่ก็ตาม เว้นแต่เป็นกรณีที่กฎหมายได้อนุญาตให้ทำได้อยู่แล้วตาม มาตรา 1598/4 (1) (2) หรือ (3) กล่าวคือในกรณีที่ผู้อยู่ในปกครองมีเงินได้ซึ่งเหลือใช้จากการที่ได้นำไปใช้ตามสมควรเพื่อการอุปการะเลี้ยงดูและการศึกษาของผู้อยู่ในปกครองแล้ว ในกรณีเช่นนี้กฎหมายอนุญาตให้ผู้ปกครองนำเงินได้ของผู้อยู่ในปกครองซึ่งเหลือใช้นั้นมาใช้เพื่อแสวงหาประโยชน์เฉพาะในเรื่องต่อไปนี้ได้คือ

- (1) ซื้อพันธบัตรรัฐบาลไทยหรือพันธบัตรที่รัฐบาลไทยค้ำประกัน
- (2) รับขายฝากหรือรับจ้างนองอสังหาริมทรัพย์ในลำดับแรก แต่ จำนวนเงินที่รับขายฝากหรือรับจ้างนองต้องไม่เกินถึงราคาตลาดของอสังหาริมทรัพย์นั้น
- (3) ฝากประจำในธนาคารที่ได้ตั้งขึ้นโดยกฎหมายหรือที่ได้รับอนุญาตให้ประกอบกิจการในราชอาณาจักร

3.12 ประนีประนอมยอมความ

การทำสัญญาประนีประนอมยอมความนั้นเป็นการทำสัญญาซึ่งสัญญาทั้งสองฝ่ายระงับข้อพิพาทอันใดอันหนึ่งซึ่งมีอยู่แล้วหรือจะมีขึ้นนั้นให้เสร็จไปด้วยต่างยอมผ่อนผันให้แก่กัน (มาตรา 850) และผลแห่งสัญญาประนีประนอมยอมความนั้น ย่อมทำให้สิทธิเรียกร้องซึ่งแต่ละฝ่ายได้ยอมสละหรือผ่อนผันให้นั้นระงับสิ้นไป และทำให้แต่ละฝ่ายต่างได้สิทธิขึ้นใหม่ตามสัญญาประนีประนอมยอมความนั้น (มาตรา 852) โดยเหตุนี้กฎหมายมาตรา 1574 (12) จึงให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้เยาว์ขึ้นว่าหากผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองจะทำสัญญาประนีประนอมยอมความกับบุคคลอื่นแทนผู้เยาว์และจะให้มีผลผูกพันผู้เยาว์ได้อย่างสมบูรณ์ก็ต่อเมื่อศาลได้อนุญาตแล้วเท่านั้น

ควรสังเกตว่าความในตัวบทมาตรา 1574 (12) เขียนไว้กว้าง ๆ ว่า “ประนีประนอมยอมความ” ฉะนั้นไม่ว่าจะเป็นการประนีประนอมยอมความที่ได้กระทำขึ้นในศาลในระหว่างที่คดีอยู่ในระหว่างการพิจารณาและศาลได้มีคำพิพากษาคดีตามยอมหรือเป็นการประนีประนอมยอมความนอกศาลก็ย่อมอยู่ในบังคับของมาตรา 1574 (12) นั้น กล่าวคือต้องได้รับอนุญาตจากศาลแล้วจึงจะทำการประนีประนอมยอมความให้มีผลผูกพันผู้เยาว์ได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 1903/2514 เมื่อมีผู้ทำละเมิดต่อเด็ก อันมีผลทำให้เด็กมีสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทนนั้น เป็นการที่เด็กจะได้มาซึ่งทรัพย์สินอย่างหนึ่ง หากมีการประนีประนอมยอมความกัน ซึ่งผู้ใช้อำนาจปกครองจะต้องทำสัญญาแทนเด็ก ผู้ใช้อำนาจปกครองจะต้องขออนุญาตศาลเสียก่อนเพราะเป็นการทำสัญญาประนีประนอมยอมความอันเกี่ยวแก่ทรัพย์สินของเด็ก หากมิได้รับอนุญาตจากศาล ย่อมไม่มีผลผูกพันเด็ก

3.13 มอบข้อพิพาทให้อนุญาตตุลาการวินิจฉัย

การระงับข้อพิพาทนอกจากจะทำโดยคู่กรณีต่างยอมผ่อนผันให้แก่กันโดยตกลงกันเอง เป็นสัญญาประนีประนอมยอมความดังที่ได้กล่าวใน มาตรา 1574 (12) แล้ว คู่กรณีอาจระงับข้อพิพาทโดยตั้งคนกลางขึ้นคนหนึ่งหรือหลายคนเป็นผู้ชี้ขาดปัญหาข้อพิพาทก็ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีคู่ความซึ่งคดีอยู่ในระหว่างการพิจารณาของศาลได้ การตั้งอนุญาตตุลาการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 210 นั้น เมื่ออนุญาตตุลาการวินิจฉัยชี้ขาดเสร็จแล้ว อนุญาตตุลาการต้องยื่นคำชี้ขาดของตนต่อศาล เพื่อให้ศาลพิพากษาตามคำชี้ขาดนั้น (ป.วิแพ่ง มาตรา 218 วรรค 2) ซึ่งจะเห็นได้ว่าผลของคำชี้ขาดนั้นอาจกระทบกระทั่งผลประโยชน์เกี่ยวกับทรัพย์สินของผู้เยาว์ได้ กฎหมายจึงต้องให้ความคุ้มครองว่าในกรณีที่ผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองจะมอบข้อพิพาทให้อนุญาตตุลาการวินิจฉัย ปัญหาใด ๆ อันเกี่ยวกับทรัพย์สินของผู้เยาว์แล้ว ต้องได้รับอนุญาตจากศาลก่อน จึงจะทำได้อย่างมีผลสมบูรณ์และผูกพันผู้เยาว์

ข้อสังเกตเกี่ยวกับมาตรา 1574

1. ทัวบทมาตรา 1574 บัญญัติว่า “.....ผู้ใช้อำนาจปกครองจะทำมิได้เว้นแต่ศาลจะอนุญาต” ฉะนั้น นิติกรรมต่าง ๆ ตามที่ระบุไว้ในมาตรา 1574 (1) - (13) นั้น ผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองย่อมไม่มีอำนาจที่จะทำได้ หากฝ่าฝืนกระทำไปโดยมิได้รับอนุญาตจากศาลก็ย่อมถือว่าได้กระทำไปโดยปราศจากอำนาจจึงไม่มีผลผูกพันผู้เยาว์ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1903/2514) แต่อย่างไรก็ตามนิติกรรมที่ผู้ใช้อำนาจปกครอง หรือผู้ปกครองกระทำโดยฝ่าฝืนมาตรา 1574 นี้ ไม่มีกฎหมายบัญญัติว่าตกเป็นโมฆะ หรือเสื่อมเสียไปด้วย

ประการใด ๆ ทั้งมิใช่นิติกรรมที่มีวัตถุประสงค์เป็นการต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมาย หรือ เป็นการพ้นวิสัยหรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมของประชาชนแต่อย่างใด จึงหากตกเป็นโมฆะตามมาตรา 150 ไม่ โดยเหตุนี้ แม้นิติกรรมนั้นจะไม่มีผลผูกพันผู้เยาว์ แต่ย่อมมีผลสมบูรณ์ผูกพันผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองในฐานะที่เป็นคู่สัญญาเป็นส่วนตัวได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 826/2492, คำพิพากษาฎีกาที่ 1802/2493 และคำพิพากษาฎีกาที่ 1602/2519)

2. เมื่อผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองไม่มีอำนาจจะทำนิติกรรมตามมาตรา 1574 (1) - (13) ได้แล้ว ผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครอง ย่อมไม่มีอำนาจที่จะให้ความยินยอมแก่ผู้เยาว์เพื่อทำนิติกรรมด้วยตนเองได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 856-857/2497 ศาลฎีกาวินิจฉัยว่าความยินยอมของผู้แทนโดยชอบธรรมให้ผู้เยาว์ทำสัญญาขายที่ดินต้องรับอนุญาตจากศาลก่อน

การขายที่ดินซึ่งผู้แทนโดยชอบธรรมต้องรับอนุญาตจากศาลก่อนจึงจะขายได้ตาม มาตรา 1546 (มาตรา 1574 ที่แก้ไขใหม่) เป็นบทยกเว้นของมาตรา 24 จะอ้างไม่ได้ว่าผู้เยาว์ทำไปโดยสมควรแก่ฐานะและจำเป็นเพื่ออนาคตของผู้เยาว์จึงสมบูรณ์

3. ควรสังเกตว่าตามมาตรา 1574 นี้ กฎหมายควบคุมเฉพาะนิติกรรมซึ่งผู้ใช้ อำนาจปกครองหรือปกครอง (มาตรา 1598/3) ได้กระทำไปในฐานะเป็นผู้ใช้อำนาจปกครอง หรือผู้ปกครองใช้อำนาจในการจัดการทรัพย์สินของผู้เยาว์เท่านั้น ฉะนั้นหากข้อเท็จจริง แห่งคดีไม่ใช่เรื่องที่ใช้ อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองกระทำไปในฐานะผู้ใช้อำนาจ ปกครองหรือผู้ปกครองเพื่อจัดการทรัพย์สินของผู้เยาว์แล้ว กรณีก็ไม่ต้องด้วยมาตรา 1574

คำพิพากษาฎีกาที่ 2049/2520 คดีก่อนจำเลยฟ้อง พ.มารดาโจทก์เพื่อให้ชำระหนี้ ของผู้ตายซึ่งเป็นบิดาโจทก์ เป็นกรณีเจ้าหนี้กองมรดกบังคับสิทธิเรียกร้องต่อทายาทของ ผู้ตายเมื่อ พ. ทำสัญญาประนีประนอมยอมความกับจำเลยว่า พ.จะโอนที่ดินกับบ้านซึ่ง นำไปจำนองไว้ นั้น ให้แก่จำเลยเป็นการชำระหนี้จำนองเมื่อ พ. ได้รับแต่งตั้งเป็นผู้จัดการ

มรดก ถ้า พ.ไม่ดำเนินการก็ให้บังคับจำหน่ายทอดตลาดชำระหนี้ได้ทันที และศาลพิพากษาตามยอมแล้ว ดังนี้ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า สัญญาประนีประนอมยอมความที่ พ.ได้กระทำไปในคดีก่อน ถือว่า พ.กระทำไปในฐานะทายาทของผู้ตายก็ตาม กรณีไม่ต้องด้วยมาตรา 1546 (มาตรา 1574 ที่แก้ไขใหม่) ที่จะต้องได้รับอนุญาตจากศาลก่อน โจทก์มาฟ้องขอให้ศาลพิพากษาว่าสัญญาประนีประนอมยอมความในคดีก่อนไม่ผูกพันโจทก์หาได้ไม่

คำพิพากษาฎีกาที่ 1236/2491 (ประชุมใหญ่) เมื่อบุคคลภายนอกรับซื้อทรัพย์สินที่ผู้จัดการมรดกขายไว้โดยสุจริตซึ่ง ผู้จัดการมรดกมีสิทธิขายทรัพย์สินมรดกได้ตามที่กฎหมายระบุไว้ แม้จะเป็นที่ดินซึ่งผู้ตายทำพินัยกรรมยกให้แก่เด็กก็ตาม บุคคลภายนอกก็ย่อมได้รับทรัพย์สินนั้นเป็นสิทธิเด็กจะฟ้องขอให้เพิกถอนไม่ได้ กรณีเช่นนี้จะนำบทบัญญัติว่าด้วยอำนาจผู้ปกครองตาม มาตรา 1546 (มาตรา 1574 ที่แก้ไขใหม่) มาใช้บังคับไม่ได้

ข้อสังเกต ตามคำพิพากษาฎีกาทั้งสองเรื่องดังกล่าวบุคคลผู้ทำนิติกรรมเกี่ยวกับทรัพย์สินของผู้เยาว์ได้กระทำไปในฐานะผู้จัดการมรดก ซึ่งกฎหมายให้อำนาจทำได้นิติกรรมนั้นจึงสมบูรณ์ ฟ้องเพิกถอนไม่ได้และศาลฎีกาในคำพิพากษาฎีกาที่ 2049/2520 ได้วินิจฉัยไว้ชัดเจนว่า การกระทำในฐานะทายาทของผู้ตายเพื่อจัดการมรดก หาใช่กระทำในฐานะผู้ใช้อำนาจปกครองผู้เยาว์จึงไม่อยู่ในบังคับ มาตรา 1546 (มาตรา 1574 ที่แก้ไขใหม่)

4. ศาลที่จะมีคำสั่งอนุญาตให้ผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองทำนิติกรรมตามมาตรา 1574 (1) - (13) จะต้องเป็นศาลที่มีอำนาจอนุญาตด้วย กล่าวคือหากท้องที่นั้นมีศาลคดีเด็กและเยาวชนเปิดดำเนินการแล้วก็ต้องขออนุญาตต่อศาลคดีเด็กและเยาวชนศาลแพ่งหรือศาลแพ่งธนบุรี หรือ ศาลจังหวัด แล้วแต่กรณียอมไม่มีอำนาจอนุญาต

คำพิพากษาฎีกาที่ 3376/2516 การทำสัญญาประนีประนอมยอมความเกี่ยวกับทรัพย์สินของเด็กตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1546 (มาตรา 1574 ที่

แก้ไขใหม่) ผู้ใช้อำนาจปกครองจะทำได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาลก่อน และศาลดังกล่าวนั้นจะต้องเป็นศาลที่มีอำนาจอนุญาตด้วย

ขณะที่ผู้ใช้อำนาจปกครองทำสัญญาประนีประนอมยอมความเกี่ยวกับทรัพย์สินของเด็กในศาลแพ่ง ศาลคดีเด็กและเยาวชนกลางเปิดดำเนินการแล้ว ผู้ใช้อำนาจปกครองจึงต้องได้รับอนุญาตจากศาลคดีเด็กและเยาวชนกลางตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2494 มาตรา 8 ก่อน มิฉะนั้นเป็นการขัดต่อประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1546 (มาตรา 1574 ที่แก้ไขใหม่) สัญญาประนีประนอมยอมความดังกล่าวและคำพิพากษาตามยอม ไม่ผูกพันเด็กไม่ว่าเด็กจะรู้การยินยอมหรือไม่

กรณีที่ 4. ถ้าในกิจการใด ประโยชน์ของผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองหรือประโยชน์ของคู่สมรสหรือบุตรของผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองแล้วแต่กรณีขัดกับประโยชน์ของผู้เยาว์ ผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองแล้วแต่กรณี ต้องได้รับอนุญาตจากศาลก่อน จึงจะทำกิจการเช่นนั้นได้ มิฉะนั้นเป็นโมฆะ (มาตรา 1575 และมาตรา 1598/3 วรรค 2)

ข้อจำกัดอำนาจของผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองในการจัดการทรัพย์สินของผู้เยาว์ในข้อนี้กฎหมายบัญญัติให้การกระทำกิจการใดก็ตาม ซึ่งประโยชน์ของผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองรวมตลอดทั้งคู่สมรสและบุตรของบุคคลดังกล่าวขัดกับประโยชน์ของผู้เยาว์แล้ว กิจการนั้นตกเป็นโมฆะคือเสียเปล่าไป ทั้งนี้โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองส่วนได้เสียของผู้เยาว์ เพราะเหตุว่าเมื่อประโยชน์ขัดกันเสียแล้ว การจัดการใด ๆ ย่อมมีความโน้มเอียงว่าจะเข้าข้างฝ่ายตนและย่อมผลักร้ายความเสียเปรียบไปยังผู้เยาว์อย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ฉะนั้นในกรณีที่ผลประโยชน์ขัดกันเช่นนี้กฎหมายกำหนดให้ศาลซึ่งดำรงความเป็นกลางเป็นผู้ชี้ขาดว่าสมควรจะให้ทำได้หรือไม่ เช่น ผู้ใช้อำนาจปกครองประสงค์จะให้ผู้เยาว์กู้ยืมเงินจำนวน 100,000 บาท ไปขยายกิจการร้านขายผ้าของผู้เยาว์ให้ใหญ่โตขึ้นในกรณีเช่นนี้ แม้ว่าจะมิใช่การให้กู้ยืมเงินอันจำต้องห้ามตามมาตรา 1574 (7) ก็ตามแต่ปรากฏว่าผู้ใช้อำนาจปกครองเป็นผู้ให้กู้ ตามปกติย่อมต้องการดอกเบี้ยในอัตราสูง ๆ ส่วนผู้เยาว์เป็นผู้กู้ยืมประสงค์เสียดอกเบี้ยในอัตราต่ำ ๆ ประโยชน์ของทั้งสองฝ่าย

จึงจัดกันอย่างเห็นได้ชัด ในกรณีเช่นนี้ผู้ใช้อำนาจปกครองต้องขออนุญาตจากศาลก่อน มิฉะนั้นเป็นโมฆะและประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1576 บัญญัติว่า “ประโยชน์ของผู้ใช้อำนาจปกครอง หรือของคู่สมรสหรือบุตรของผู้ใช้อำนาจปกครองตามมาตรา 1575 ให้หมายความรวมถึงประโยชน์ในกิจการดังต่อไปนี้ด้วย คือ

(1) ประโยชน์ในกิจการที่กระทำกับห้างหุ้นส่วนสามัญที่บุคคลดังกล่าวนั้นเป็นหุ้นส่วน

(2) ประโยชน์ในกิจการที่กระทำกับห้างหุ้นส่วนจำกัดที่บุคคลดังกล่าวนั้นเป็นหุ้นส่วนจำพวกไม่จำกัดความรับผิด”

กรณีที่ 5 ผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองจะทำหน้าที่บุตรจะต้องทำเองโดยมิได้รับความยินยอมของบุตรไม่ได้ (มาตรา 1572 และ มาตรา 1598/3)

ผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองจะทำหน้าที่ผู้เยาว์จะต้องทำเอง โดยมิได้รับความยินยอมของผู้เยาว์นั้นไม่ได้ เช่น ผู้เยาว์เป็นผู้ร้องเพลงเก่ง บิดามารดาหรือผู้ปกครองจะทำสัญญาจ้างร้องเพลงแทนบุตรอันเป็นหนี้ซึ่งผู้เยาว์จะต้องทำเองเฉพาะตัวจะต้องถามความยินยอม หรือความสมัครใจของผู้เยาว์เสียก่อน มิฉะนั้นจะมาบังคับผู้เยาว์ให้ปฏิบัติตามสัญญามิได้

อย่างไรก็ดีแม้ผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองจะมีสิทธิจัดการทรัพย์สินของผู้เยาว์ผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองจะต้องจัดการทรัพย์สินด้วยความระมัดระวังในมาตรา 1574 ประกอบด้วยมาตรา 1598/3 ได้บัญญัติให้ผู้ใช้อำนาจปกครอง และผู้ปกครองจัดการทรัพย์สินนั้นด้วยความระมัดระวัง เช่น วิทยุชนจะฟังกระทำ และเมื่อผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองได้จัดการทรัพย์สินด้วยความระมัดระวัง เช่น วิทยุชนจะฟังกระทำแล้วย่อมจะจัดการทรัพย์สินของผู้เยาว์ได้โดยลำพังตามที่เห็นเหมาะสมและเพื่อประโยชน์ของผู้เยาว์ด้วย

หน้าที่ของผู้ใช้อำนาจปกครองและผู้ปกครอง

หน้าที่ของผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองนั้นแยกอธิบายเป็นขั้นตอนดังนี้ คือ

- ก. ขณะเข้ารับตำแหน่งหน้าที่
- ข. ในระหว่างดำรงตำแหน่งหน้าที่
- ค. เมื่อตำแหน่งหน้าที่สิ้นสุด
- ง. วิธีการพิเศษเพื่อคุ้มครองผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะ

ก. ขณะเข้ารับตำแหน่งหน้าที่ ผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองจะต้องทำบัญชีทรัพย์สินของผู้เยาว์ เพื่อประโยชน์ที่จะทราบว่ามียู่อ่าใด และมอบคืนกันถูกต้องหรือไม่ ในเมื่อการจัดการทรัพย์สินของผู้เยาว์ได้สิ้นสุดลง สำหรับบิดามารดาผู้ใช้อำนาจปกครองนั้นมีได้มีบทบัญญัติพิเศษบังคับไว้อย่างกรณีผู้ปกครอง แต่เข้าใจว่าน่าจะต้องทำไว้เหมือนกันแต่ไม่มีกฎเกณฑ์อย่างใดบัญญัติไว้เท่านั้นเพราะประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1578 กล่าวไว้ว่า เมื่ออำนาจปกครองสิ้นสุดไปเพราะผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะ ผู้ใช้อำนาจปกครองต้องรีบส่งมอบทรัพย์สินที่จัดการและบัญชีในการนั้นให้แก่ผู้บรรลุนิติภาวะเพื่อรับรองถ้ามีเอกสารเกี่ยวกับเรื่องจัดการทรัพย์สินนั้น ก็ให้ส่งมอบพร้อมกับบัญชี ถ้าในกรณีที่อำนาจปกครองสิ้นสุดไปเพราะเหตุอื่นนอกจากที่กล่าวมาแล้วให้มอบทรัพย์สิน บัญชี และเอกสารที่เกี่ยวกับเรื่องจัดการทรัพย์สินให้แก่ผู้ใช้อำนาจปกครอง ถ้ามี หรือผู้ปกครองแล้วแต่กรณีเพื่อรับรอง

สำหรับผู้ปกครองกฎหมายบัญญัติไว้แน่นอนกว่าบิดามารดา เพราะว่าผู้ปกครองนี้อาจเป็นคนอื่นมิใช่เครือญาติของผู้เยาว์ ไม่มีความสัมพันธ์รักใคร่เสียสละซึ่งกันและกันอย่างบิดามารดากับบุตรจึงต้องมีบทบัญญัติพิเศษใช้บังคับเฉพาะกรณี

ระยะเวลาที่จะจัดทำบัญชีของผู้ปกครอง จะเริ่มนับแต่วันที่ทราบคำสั่งตั้งของศาล ให้เป็นผู้ปกครอง ๆ ต้องรีบทำบัญชีทรัพย์สินของผู้เยาว์ให้เสร็จภายในสามเดือนนับแต่วันที่ทราบคำสั่งตั้งของศาล แต่ก่อนสิ้นระยะเวลานี้ผู้ปกครองจะร้องต่อศาลให้ขยายเวลาออกไปอีกก็ได้

บัญชีนั้นต้องมีพยานรับรองความถูกต้องอย่างน้อยสองคน พยานสองคนนั้นต้องเป็นผู้บรรลุนิติภาวะและเป็นญาติของผู้อยู่ในปกครอง แต่ถ้าหาญาติไม่ได้จะให้ผู้อื่นเป็นพยานก็ได้ (มามาตร 1592) ภายในสิบวันนับแต่วันที่ทำบัญชีทรัพย์สินแล้ว ผู้ปกครองต้องยื่นสำเนาที่รับรองว่าถูกต้องต่อศาลหนึ่งฉบับ และศาลจะสั่งให้ผู้ปกครองชี้แจงเพิ่มเติมหรือให้นำเอาเอกสารมาประกอบ เพื่อแสดงให้เห็นว่าบัญชีนั้นถูกต้องก็ได้ ถ้าศาลมิได้มีคำสั่งเป็นอย่างอื่นภายในสิบห้าวันนับแต่วันยื่นบัญชี หรือวันชี้แจงเพิ่มเติม หรือวันนำเอกสารยื่นประกอบแล้วแต่กรณี ให้ถือว่าศาลยอมรับบัญชีนั้นแล้ว (มาตรา 1593) ถ้าผู้ปกครองมิได้ทำบัญชีขึ้นภายในเวลาและตามแบบที่กำหนดไว้หรือศาลไม่พอใจในบัญชีนั้น เพราะทำขึ้นด้วยความเลินเล่ออย่างร้ายแรง หรือไม่สุจริต หรือเห็นได้ชัดว่าผู้ปกครองหย่อนความสามารถ ศาลจะสั่งถอนผู้ปกครองเสียก็ได้ (มาตรา 1594)

ถ้ามีหนี้เป็นคุณแก่ผู้ปกครองแต่เป็นโทษต่อผู้อยู่ในปกครองหรือเป็นคุณแก่ผู้อยู่ในปกครองแต่เป็นโทษต่อผู้ปกครอง ให้ผู้ปกครองแจ้งข้อความเหล่านั้นต่อศาลก่อนลงมือทำบัญชีทรัพย์สิน และถ้าผู้ปกครองรู้ว่ามีหนี้เป็นคุณแก่ตนแต่เป็นโทษต่อผู้อยู่ในปกครองและมิได้แจ้งข้อความนั้นต่อศาล หนี้ของผู้ปกครองนั้นย่อมสูญไป (มาตรา 1596 วรรค 1 และวรรค 2) ซึ่งในเรื่องนี้ได้บัญญัติไว้ในเรื่องผู้จัดการมรดก (มาตรา 1730)ให้นำมาตรา 1596 มาใช้บังคับโดยอนุโลมในระหว่างทายาทกับผู้จัดการมรดก

คำพิพากษาฎีกาที่ 213/2515 หนี้ที่เป็นคุณแก่ผู้จัดการมรดก แต่เป็นโทษต่อกองมรดกไม่ว่าจะเป็นหนี้ประเภทใด และไม่ว่าจะมีอยู่ก่อนหรือหลังวันตายของเจ้ามรดก ผู้จัดการมรดกมิได้แจ้งแก่ศาล หนี้นั้นก็ย่อมสูญไป การหลงลืมและไม่มีเจตนาหนีงหรือเอาเปรียบไม่เป็นข้อที่จะยกเว้นได้

แต่ถ้าผู้ปกครองรู้ว่ามีหนี้เป็นโทษแก่ตน แต่เป็นคุณแก่ผู้อยู่ในปกครองและมิได้แจ้งข้อความนั้นต่อศาล ศาลจะสั่งถอนผู้ปกครองก็ได้ (มาตรา 1596 วรรค 3)

ก่อนที่ศาลยอมรับบัญชีทรัพย์สินนั้น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1595 บัญญัติว่าห้ามมิให้ผู้ปกครองทำกิจการใด เว้นแต่จะเป็นการเร่งร้อนและจำเป็น แต่ทั้งนี้จะยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้บุคคลภายนอกผู้กระทำการโดยสุจริตและเสียค่าตอบแทนไม่ได้

ข. ในระหว่างดำรงตำแหน่งหน้าที่ สำหรับผู้ใช้อำนาจปกครองกฎหมายมิได้บัญญัติไว้เป็นพิเศษเกี่ยวกับหน้าที่จัดการต่อผู้เยาว์นอกจากจะต้องจัดการทรัพย์สินด้วยความระมัดระวัง เช่นวิญญูชนพึงกระทำ (มาตรา 1571) ส่วนผู้ปกครองนอกจากมาตรา 1598/3 ประกอบด้วยมาตรา 1571 จะบัญญัติให้มีหน้าที่จัดการทรัพย์สินของผู้เยาว์อย่างวิญญูชนพึงกระทำแล้ว ยังมีหน้าที่พิเศษที่กฎหมายบัญญัติไว้ให้กระทำอีก คือ

(1) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1598/1 กล่าวว่าให้ผู้ปกครองทำบัญชีทรัพย์สินส่งต่อศาลปีละครั้งนับแต่วันเป็นผู้ปกครอง แต่เมื่อศาลได้รับบัญชีปีแรกแล้ว จะสั่งให้ส่งบัญชีเช่นว่านั้นในระยะเวลาเกินหนึ่งปีก็ได้

(2) เมื่อศาลเห็นสมควรโดยลำพัง หรือเมื่อผู้มีส่วนได้เสียหรือพนักงานอัยการร้องขอศาลอาจสั่งให้ผู้ปกครองหาประกันอันสมควรในการจัดการทรัพย์สินของผู้เยาว์ตลอดจนการมอบคืนทรัพย์สินนั้น และจะบังคับให้ผู้ปกครองแถลงถึงความเป็นอยู่แห่งทรัพย์สินของผู้เยาว์ก็ได้ (มาตรา 1597)

(3) ถ้าผู้เยาว์รู้จักผิดหรือชอบ และมีอายุไม่ต่ำกว่า 15 ปี เมื่อผู้ปกครองจะทำกิจการใดที่สำคัญ ต้องปรึกษาหารือผู้เยาว์ก่อนเท่าที่จะทำได้ แต่การที่ผู้เยาว์ได้ยินยอมด้วยนั้น หากผู้ปกครองให้พ้นจากความรับผิดชอบ (มาตรา 1598/5)

(4) เงินได้ของผู้เยาว์ ซึ่งหมายความถึงรายได้ต่าง ๆ อันเกิดจากทรัพย์สินของผู้เยาว์นั้น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1598/4 บัญญัติให้ผู้ปกครองใช้ได้ตามสมควรเพื่อการอุปการะเลี้ยงดู และการศึกษาของผู้เยาว์ ถ้ามีเหลือผู้ปกครองไม่มีสิทธิจะเอาไปใช้เป็นประโยชน์ส่วนตัว ต้องเอาไปใช้แสวงหาผลประโยชน์ในทางใดทางหนึ่งตามที่กฎหมายกำหนดไว้ต่อไปนี้

(ก) ซื่อพันธบัตรรัฐบาลไทยหรือพันธบัตรที่รัฐบาลไทยค้ำประกัน

(ข) รับขายฝากหรือรับจำนองอสังหาริมทรัพย์ในลำดับแรก แต่จำนวนเงินที่รับขายฝากหรือรับจำนองต้องไม่เกินถึงราคาตลาดของอสังหาริมทรัพย์นั้น

(ค) ฝากประจำในธนาคารที่ได้ตั้งขึ้น โดยกฎหมายหรือที่ได้รับอนุญาตให้ประกอบกิจการในราชอาณาจักร

(ง) ลงทุนอย่างอื่นซึ่งศาลอนุญาตเป็นพิเศษ

ข้อสังเกต สำหรับบิดามารดาผู้ใช้อำนาจปกครองนั้น ไม่มีการบังคับเช่นกล่าวมา เงินได้ส่วนที่เหลือจากใช้เป็นค่าอุปการะเลี้ยงดูและการศึกษาของบุตร ผู้ใช้อำนาจปกครองต้องเก็บรักษาไว้เพื่อส่งมอบแก่บุตร แต่ถ้าผู้ใช้อำนาจปกครองไม่มีเงินได้เพียงพอแก่การครองชีพตามสมควรแก่ฐานะ ผู้ใช้อำนาจปกครองจะใช้เงินนั้นตามสมควรก็ได้ เว้นแต่เงินได้ที่เกิดจากทรัพย์สินโดยการยกให้โดยเสน่หาหรือพินัยกรรม ซึ่งมีเงื่อนไขว่ามีให้ผู้ใช้อำนาจปกครองได้ประโยชน์จากทรัพย์สินนั้น ๆ (มาตรา 1573)

ค. เมื่อตำแหน่งหน้าที่สิ้นสุด

1. ความสิ้นสุดของผู้ใช้อำนาจปกครอง อำนาจปกครองย่อมจะสิ้นสุดลงด้วยเหตุเหล่านี้ คือ

(1) ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 19 และมาตรา 20 ประกอบกับมาตรา 1448 ได้กล่าวถึงผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะต่อเมื่ออายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ และชายผู้เยาว์อายุ 17 ปีบริบูรณ์สมรสกับหญิงผู้เยาว์อายุ 17 ปีบริบูรณ์ หรือในกรณีที่มีเหตุอันสมควรศาลอาจอนุญาตให้ทำการสมรสก่อนนั้นได้ เมื่อผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะแล้วย่อมพ้นจากภาวะแห่งการเป็นผู้เยาว์ จึงสามารถใช้สิทธิของตนได้ลำพังตนเอง

(2) ผู้เยาว์ตาย หมายความว่า เมื่อผู้อยู่ได้อำนาจปกครองตายลงก็ไม่มีผู้อยู่ได้อำนาจปกครองอีก อำนาจปกครองจึงย่อมสิ้นสุดไปในตัว

(3) บิดามารดาผู้ใช้อำนาจปกครองตาย

(4) ศาลสั่งถอนอำนาจปกครอง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1582 บัญญัติว่า “ถ้าผู้ใช้อำนาจปกครองเป็นผู้ไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถ โดยคำสั่งของศาลก็ดี ใช้อำนาจปกครองเกี่ยวแก่ตัวเด็กโดยมิชอบก็ดี ประพฤติชั่วร้ายก็ดี ในกรณีเหล่านี้ศาลจะสั่งเอง หรือจะสั่งเมื่อญาติของผู้เยาว์หรืออัยการร้องขอให้ถอนอำนาจปกครองเสียบางส่วนหรือทั้งหมดก็ได้

ถ้าผู้ใช้อำนาจปกครองล้มละลายก็ดี หรือจัดการทรัพย์สินของผู้เยาว์ในทางที่ผิดจนอาจเป็นภัยก็ดี ศาลจะสั่งตามวิธีในวรรคหนึ่งให้ถอนอำนาจจัดการทรัพย์สินเสียก็ได้”

แต่การถอนนี้ไม่ทำให้บิดามารดาที่ถูกถอดถอนหลุดพ้นจากหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูเด็กตามกฎหมาย (มาตรา 1584) แต่ถ้าในการต่อมา เหตุที่ทำให้การถอนอำนาจปกครองสิ้นสุดไป เช่นกลับประพฤติไม่ชั่วร้ายอย่างแต่ก่อนแล้ว เมื่อผู้ถูกถอนอำนาจปกครองหรือญาติสนิทร้องขอศาลจะสั่งให้มีอำนาจปกครองดังเดิมก็ได้ (มาตรา 1583)

2. ความสิ้นสุดของการเป็นผู้ปกครองบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1598/6 มาตรา 1598/7 และมาตรา 1598/8 แบ่งได้ดังนี้ คือ

- (1) ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะ
- (2) ผู้เยาว์ตาย
- (3) ผู้ปกครองตาย
- (4) ผู้ปกครองลาออกโดยได้รับอนุญาตจากศาล
- (5) ผู้ปกครองเป็นคนไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถ
- (6) ผู้ปกครองเป็นบุคคลล้มละลาย
- (7) ผู้ปกครองถูกถอนโดยคำสั่งศาล

เมื่ออำนาจปกครอง หรือความปกครองได้สิ้นสุดโดยเหตุต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นนี้ การจัดการทรัพย์สินของผู้เยาว์ย่อมสิ้นสุดลงไปด้วย

3. หน้าที่ เมื่อการจัดการทรัพย์สินสิ้นสุดลง ผู้ใช้อำนาจปกครองก็ดี ผู้ปกครองก็ดี หรือทายาทของผู้ที่กล่าวนี้ ต้องรีบส่งมอบทรัพย์สินที่จัดการและบัญชีแก่ผู้อยู่ในอำนาจปกครอง หรืออยู่ในความปกครอง หรือทายาทผู้นั้น (ในกรณีผู้เยาว์ตาย)

แต่สำหรับกรณีผู้ปกครองนั้น มีบทบัญญัติใช้บังคับเป็นพิเศษคือ

(1) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1598/11 บัญญัติว่าผู้ปกครองต้องส่งเอกสารและบัญชีในการจัดการทรัพย์สินภายในเวลาหกเดือนนับแต่การจัดการสิ้นสุดลง ระยะเวลาดังกล่าวนี้ ศาลจะสั่งยึดออกไปอีกก็ได้เมื่อผู้ปกครองหรือทายาทร้องขอ

(2) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1598/12 บัญญัติว่าในจำนวนเงินที่ผู้ปกครองหรือผู้อยู่ในปกครอง จะต้องคืนให้แก่กันหลังจากคิดบัญชีกันนั้น ให้คิดดอกเบี้ยตั้งแต่วันส่งมอบบัญชี แต่ถ้าผู้ปกครองเอาเงินไปใช้ในทางที่มีใช้เพื่อประโยชน์ของผู้อยู่ในปกครองแล้ว ต้องคิดดอกเบี้ยร้อยละสิบห้าต่อปีในจำนวนเงินนั้นตั้งแต่วันใช้เป็นต้นไป

(3) ผู้อยู่ในปกครองมีบุริมสิทธิเหนือทรัพย์สินทั้งหมดของผู้ปกครอง เพื่อชำระหนี้ซึ่งค้างอยู่แก่ตนบุริมสิทธินี้ให้อยู่ในลำดับที่หกถัดจากบุริมสิทธิสามัญอย่างอื่น ตามมาตรา 253 แห่งประมวลกฎหมายนี้ หมายความว่า ผู้เยาว์มีสิทธิได้รับชำระหนี้จากกองทรัพย์สินของผู้ปกครองก่อนเจ้าหนี้อื่น ๆ ของผู้ปกครองตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1598/13

ง. วิธีการพิเศษเพื่อคุ้มครองผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะ

1. การให้สัตยาบันแก่การจัดการทรัพย์สิน ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1578 ได้ให้ความคุ้มครองแก่ผู้เยาว์ที่บรรลุนิติภาวะโดยวางหลักว่า เมื่ออำนาจปกครองสิ้นสุดไป เพราะผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะ ผู้ใช้อำนาจปกครองต้องรีบส่งมอบทรัพย์สินที่จัดการและบัญชีในการนั้นให้ผู้เยาว์ซึ่งบรรลุนิติภาวะเพื่อรับรองอันเป็นการให้สัตยาบันแก่การจัดการทรัพย์สินนั้น และถ้ามีเอกสารเกี่ยวกับเรื่องการจัดการทรัพย์สิน ก็ให้ส่งมอบพร้อมกับบัญชี และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1580 ได้บัญญัติด้วยว่า “ผู้เยาว์ซึ่งบรรลุนิติภาวะแล้วผู้ใช้อำนาจปกครองหรือผู้ปกครองจะให้การรับรองการจัดการทรัพย์สินของผู้เยาว์ได้ต่อเมื่อได้รับมอบทรัพย์สิน บัญชีและเอกสารตาม มาตรา 1578 แล้ว”

บทบัญญัติมาตรา 1580 อันเป็นเรื่องราวการให้การรับรองการจัดการทรัพย์สินของผู้ใช้อำนาจปกครองดังกล่าวข้างต้นนี้ นำไปใช้บังคับแก่กรณีผู้อยู่ในปกครองให้การรับรองการจัดการทรัพย์สินของผู้ปกครองด้วยโดยอนุโลม (มาตรา 1598/11 วรรค 2)

2. การฟ้องคดีเกี่ยวกับการจัดการทรัพย์สิน ถ้าจะมีการฟ้องคดีเกี่ยวกับการจัดการทรัพย์สิน ซึ่งพิพาทกันระหว่างผู้เยาว์กับผู้ใช้อำนาจปกครองนั้น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1581 ได้กำหนดอายุความฟ้องคดีไว้เพียง 1 ปี นับแต่เวลาที่อำนาจปกครองสิ้นไป และถ้าอำนาจปกครองสิ้นไปขณะที่บุตรยังเป็นผู้เยาว์อยู่ก็ให้เริ่มนับอายุความ 1 ปี ตั้งแต่เวลาที่ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะหรือเมื่อมีผู้แทนโดยชอบธรรมขึ้นใหม่

บทบัญญัติเรื่องอายุความตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1581 นี้ นำไปใช้กับการฟ้องคดีเกี่ยวกับการจัดการทรัพย์สินซึ่งพิพาทกันระหว่างผู้อยู่ในปกครองกับผู้ปกครองด้วยโดยอนุโลม (มาตรา 1598/11 วรรค 2)

หลักทั่วไปในการทำนิติกรรมของผู้เยาว์

เมื่อได้ทราบถึงหลักกฎหมายเกี่ยวกับตัวบุคคลซึ่งจะเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมตลอดจนสิทธิและหน้าที่ของผู้แทนโดยชอบธรรมเกี่ยวกับการใช้อำนาจปกครองดูแลและจัดการทรัพย์สินของผู้เยาว์แล้วต่อไปจะได้พิจารณาหลักทั่วไปเกี่ยวกับการจำกัดความสามารถในการทำนิติกรรมของผู้เยาว์ดังที่บัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 21 ซึ่งบัญญัติว่า “ผู้เยาว์จะทำนิติกรรมใด ๆ ต้องได้รับความยินยอมของผู้แทนโดยชอบธรรมก่อน การใด ๆ ที่ผู้เยาว์ได้ทำลงปราศจากความยินยอมเช่นนั้นเป็นโมฆียะ เว้นแต่จะบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น”

โดยบทบัญญัติแห่งมาตรา 21 ดังกล่าวจึงมีเรื่องที่จะต้องพิจารณาอยู่ 4 เรื่องด้วยกัน คือ

1. กิจการประเภทใดที่ผู้เยาว์จะต้องได้รับความยินยอมของผู้แทนโดยชอบธรรม
2. ใครเป็นผู้แทนโดยชอบธรรม
3. ความยินยอมของผู้แทนโดยชอบธรรม

4. ผลบังคับในเมื่อผู้เยาว์ทำนิติกรรมโดยปราศจากความยินยอม

1. กิจการประเภทใดที่ผู้เยาว์จะต้องได้รับความยินยอมของผู้แทนโดยชอบธรรม

จากมาตรา 21 นั้นเองระบุไว้ชัดเจนว่าเฉพาะการทำ “นิติกรรม” เท่านั้นซึ่งกฎหมายกำหนดให้ผู้เยาว์ต้องได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม ถ้าผู้เยาว์ได้ทำลงปราศจากความยินยอมเช่นว่านั้นเป็นโมฆียะ คำว่า นิติกรรม หมายถึงอะไร

นิติกรรม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 149 บัญญัติว่า “นิติกรรม หมายความว่า การใด ๆ อันทำลงโดยชอบด้วยกฎหมายและด้วยใจสมัคร มุ่งโดยตรงต่อการผูกนิติสัมพันธ์ขึ้นระหว่างบุคคล เพื่อจะก่อ เปลี่ยนแปลง โอน สงวน หรือระงับซึ่งสิทธิ” เช่น การทำสัญญาซื้อขาย แลกเปลี่ยน เช่าทรัพย์สิน เช่าซื้อ จำนำ จำนอง ขายฝาก เป็นต้น เพราะทุกสัญญาที่กล่าวมาเป็นการกระทำของบุคคลที่ชอบด้วยกฎหมาย และมุ่งที่จะให้เกิดผลในกฎหมายขึ้นตามเจตนาของผู้กระทำ ซึ่งการแสดงเจตนาทำนิติกรรมนั้น ไม่จำกัดว่ากระทำโดยการพูดจา หรือขีดเขียนลงเป็นลายลักษณ์อักษรเท่านั้น อาจแสดงออกโดยปริยายเป็นการกระทำก็ได้ เช่น เข้าไปในร้านขายเสื้อผ้าหยิบเสื้อขึ้นมาตัวหนึ่งตรงไปที่แคชเชียร์เสียเงินตามราคาแล้วผู้ขายก็รับเงินไป แม้จะไม่ได้มีการพูดจាកันก็เกิดสัญญาซื้อขายแล้ว การกระทำนั้นต้องทำด้วยใจสมัคร คือ สมัครใจกระทำถือว่าเป็นสาระสำคัญของคำวาทำนิติกรรม เพราะถ้าบุคคลใดทำไปโดยขาดเจตนาความสมัครใจ เช่น ทำนิติกรรมซื้อขายในขณะที่ละเมอ การนั้นย่อมไม่เป็นนิติกรรม ไม่ว่าจะมุ่งโดยตรงเพื่อ ก่อ เปลี่ยนแปลง โอน สงวน หรือระงับซึ่งสิทธิ เข้าประการใดประการหนึ่งก็เป็นนิติกรรมแล้ว เช่น นายดำทำสัญญากู้เงินจากนายเดช สัญญากู้เงินเป็นนิติกรรมที่ก่อให้เกิดสิทธิขึ้นระหว่างกันตามสัญญาภู่นั้นหรือในการที่นายดำทำสัญญากู้เงินจากนายเดชมีนายแดงเป็นผู้ค้ำประกันสัญญาซึ่งนายแดงเป็นผู้ค้ำประกันหรือเรียกว่าสัญญาค้ำประกันซึ่งนายเดช สงวนสิทธิของตนสัญญาค้ำประกันก็เป็นนิติกรรม เป็นต้น

การทำนิติกรรมนั้นอาจจะไม่ใช่สัญญาก็ได้ เพราะสัญญานั้นต้องมีบุคคลสองฝ่าย แสดงเจตนาตรงกัน เช่น สัญญาซื้อขาย สัญญาเช่าทรัพย์สิน เป็นต้น แต่นิติกรรมบางอย่างไม่

ใช้สัญญา เช่น พันัยกรรม เมื่อบุคคลใดทำพันัยกรรมยกทรัพย์สินให้ผู้ใดคนหนึ่ง เมื่อผู้ทำพันัยกรรมหรือเจ้ามรดกถึงแก่ความตาย ผู้ที่ได้รับสิทธิตามพันัยกรรมก็มีสิทธิจะได้รับทรัพย์สินนั้นในฐานะทายาทผู้รับพันัยกรรม จะเห็นได้ว่า พันัยกรรมไม่ใช่สัญญา แต่เป็นนิติกรรม คือเป็นการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมาย ด้วยใจสมัคร เจตนามุ่งโดยตรงที่จะผูกนิติสัมพันธ์ก่อสิทธิให้ทายาทผู้รับพันัยกรรม หรือคำมั่นจะขายในเรื่องกฎหมายซื้อขาย คำมั่นจะขาย คือบุคคลหนึ่งผูกมัดตัวเองว่าจะขายทรัพย์สินให้บุคคลอีกฝ่ายหนึ่ง โดยมีกำหนดเวลาหรือไม่มีกำหนดเวลาก็ได้ บุคคลผู้ให้คำมั่นจะขายนั้น จะต้องผูกมัดไปภายในเวลาที่กำหนด (มาตรา 454) ตัวอย่าง นายคำอายุ 17 ปี ให้คำมั่นจะขายแหวนเพชรวงหนึ่งให้แก่นายเดชอายุ 30 ปี โดยบอกว่ายินดีจะขายแหวนเพชรวงนี้ให้นายเดชในราคาหนึ่งแสนบาทถ้านายเดชมาซื้อภายในเวลา 6 เดือนนี้ นายคำยินดีขายให้ อีก 3 เดือนต่อมา นายเดชตอบตกลงซื้อ ผู้แทนโดยชอบธรรมไม่ยอมยอมบอกล้างได้ เพราะการที่นายคำให้คำมั่นจะขายแหวนเพชรนั้นเป็นการทำนิติกรรม โดยไม่ได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรมผลเป็นโมฆียะผู้แทนโดยชอบธรรมบอกล้างได้

แต่ถ้าหากกิจการใดที่ผู้เยาว์กระทำได้และก่อให้เกิดผลตามกฎหมายนั้นมิใช่เป็นนิติกรรมแล้ว ก็หาจะต้องอยู่ภายใต้บังคับมาตรา 21 ไม่ กล่าวคือการกระทำนั้นจะมีผลสมบูรณ์หรือไม่เพียงใด หากต้องพิจารณาตามมาตรา 21 นี้ไม่ หากแต่ต้องพิจารณากันตามบทบัญญัติของกฎหมายในเรื่องนั้นเป็นกรณี ๆ ไป เช่น กรณีต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

(1) ในกรณีที่ผู้เยาว์ไปทำละเมิดต่อบุคคลอื่น การทำละเมิดนั้นมิใช่เป็นการทำนิติกรรมหากเป็นนิติเหตุซึ่งก่อให้เกิดผลทางกฎหมายคือผู้ทำละเมิดจำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการละเมิดนั้นให้แก่ผู้เสียหาย (มาตรา 420) และบทบัญญัติในเรื่องละเมิดนั้นเองได้บัญญัติไว้ชัดแจ้งว่าบุคคลที่ไร้ความสามารถเพราะเหตุเป็นผู้เยาว์ก็ยังคงรับผิดชอบในผลที่ตนทำละเมิด (มาตรา 429) โดยเหตุนี้เมื่อผู้เยาว์ได้ทำละเมิดต่อบุคคลอื่น ผู้เยาว์จะอ้างเหตุว่าในการทำละเมิดนั้นตนยังมิได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรมตามมาตรา 21 ขึ้นมาเป็นข้อต่อสู้กับผู้ถูกละเมิดไม่ได้

(2) ในกรณีที่ผู้เยาว์ได้มาซึ่งสิทธิครอบครอง ซึ่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1367 บัญญัติว่า “บุคคลใดยึดถือทรัพย์สินโดยเจตนาจะยึดถือเพื่อตน ท่านว่าบุคคลนั้นได้ซึ่งสิทธิครอบครอง” จะเห็นว่าตามบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าวได้บัญญัติไว้อย่างกว้างขวางโดยใช้คำว่า “บุคคลใด” ฉะนั้นจึงมีความหมายรวมถึงบุคคลทุกประเภท ไม่ว่าบุคคลจะเป็นผู้เยาว์หรือผู้ที่บรรลุนิติภาวะแล้วก็ตาม เช่น ผู้เยาว์ครอบครองที่ดินแปลงหนึ่ง แม้ว่าที่ดินแปลงนั้นจะมีชื่อในสิทธิครอบครอง (สก.1) เป็นของนายแดงก็ตาม หากปรากฏว่าผู้เยาว์เข้ายึดถือครอบครองที่ดินแปลงนั้นด้วยเจตนายึดถือเพื่อตนผู้เยาว์ก็จะได้มาซึ่งสิทธิครอบครองที่ดินแปลงนั้นแล้ว และหากปรากฏข้อเท็จจริงต่อมาว่าผู้เยาว์ได้ครอบครองด้วยความสงบและโดยเปิดเผยด้วยเจตนาเป็นเจ้าของเป็นเวลา 10 ปีติดต่อกัน ผู้เยาว์ก็อาจได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์ในที่ดินแปลงนั้นโดยการครอบครองปรปักษ์ (มาตรา 1382) และในกรณีเช่นนี้ นายแดงเจ้าของกรรมสิทธิ์เดิมจะอ้างว่าผู้เยาว์ไม่ได้สิทธิครอบครองโดยสมบูรณ์เพราะการเข้าครอบครองที่ดินไม่ปรากฏว่าผู้เยาว์ได้รับความยินยอมของผู้แทนโดยชอบธรรมตามมาตรา 21 ย่อมอ้างไม่ขึ้นทั้งนี้เพราะการครอบครองมิใช่เป็นการทำนิติกรรม ผู้เยาว์จึงหาจำเป็นต้องขอความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรมก่อนไม่

(3) ในกรณีที่ผู้เยาว์ไปจัดการงานนอกสั่ง คือเข้าทำกิจการแทนผู้อื่นโดยเขา มิได้ว่าขานวนใช้ให้ทำก็ดีหรือโดยมิได้มีสิทธิที่จะทำการงานนั้นแทนผู้อื่นด้วยประการใดก็ดี (มาตรา 395) การจัดการงานนอกสั่งดังกล่าวนี้มีใช่เป็นการทำนิติกรรม จึงหาอยู่ในบังคับแห่งมาตรา 21 ไม่ ฉะนั้น แม้ผู้เยาว์จะได้เข้าจัดการงานนอกสั่งโดยปราศจากความยินยอมของผู้แทนโดยชอบธรรมก็ยังมีผลสมบูรณ์ตามกฎหมาย กล่าวคือถ้าการเข้าจัดการนั้นเป็นการสมประโยชน์ของตัวการและต้องตามความประสงค์อันแท้จริงของตัวการ หรือความประสงค์ตามที่พึงสันนิษฐานได้ ผู้เยาว์ก็มีสิทธิที่จะเรียกให้ชดใช้เงินอันตนได้ออกไปคืนแก่ตนอย่างตัวแทนได้ (มาตรา 401) ในกรณีเช่นนี้ตัวการจะปฏิเสธไม่ยอมชดใช้เงินให้แก่ผู้เยาว์ โดยอ้างว่าการจัดการงานนอกสั่งไม่สมบูรณ์ เพราะผู้เยาว์ไม่ได้รับความยินยอมของผู้แทนโดยชอบธรรมตามมาตรา 21 ไม่ได้ และในทางตรงข้ามถ้าการที่เข้าจัดการงานนั้น เป็นการขัดกับความประสงค์อันแท้จริงของตัวการหรือขัดกับความประสงค์ตามที่

พึงสันนิษฐานได้ ซึ่งจะมีผลทำให้ผู้เยาว์ซึ่งเป็นผู้จัดการงานนอกตั้งนั้น จำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ตัวการเพื่อความเสียหายอย่างใด ๆ อันเกิดแต่ที่ได้เข้าจัดการนั้น (มาตรา 396) ในกรณีเช่นนี้ผู้เยาว์ก็จะอ้างเหตุที่ว่าก่อนเข้าจัดการงานนอกตั้งตนไม่ได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรมตามมาตรา 21 มาเป็นเหตุปฏิเสธความรับผิดชอบก็ไม่ได้ เช่นกัน อย่างไรก็ตามผู้เยาว์ยอมได้ชื่อว่าเป็น ผู้รู้ความสามารถประเภทหนึ่ง โดยเหตุนี้ ในกรณีผู้เยาว์เป็นผู้จัดการงานนอกตั้ง ความรับผิดชอบของผู้เยาว์จึงจำต้องรับผิดชอบเพียงตามบทบัญญัติว่าด้วยค่าสินไหมทดแทนเพื่อละเมิด และว่าด้วยการคืนลามิควรได้เท่านั้น (มาตรา 400)

ข้อสังเกต

1. การร้องทุกข์ในคดีอาญา คือ การที่ผู้เสียหายได้กล่าวหาต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ว่ามีผู้กระทำความผิดขึ้น จะรู้ตัวผู้กระทำความผิดหรือไม่ก็ตาม ซึ่งกระทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เสียหายและผู้เสียหายได้กล่าวหาโดยมีเจตนาจะให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ (ป.วิอาญา มาตรา 1(7)) นั้น จะเห็นว่า กฎหมายได้ให้อำนาจแก่ผู้เสียหายในการที่จะร้องทุกข์ได้โดยไม่จำกัดความสามารถว่าผู้เสียหายจะเป็นผู้เยาว์หรือบรรลุนิติภาวะแล้วก็ตาม ฉะนั้น ผู้เยาว์ซึ่งเป็นผู้เสียหายย่อมมีความสามารถเต็มบริบูรณ์ในอันที่จะร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนด้วยตนเองตามลำพังโดยไม่จำเป็นต้องขอความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรมก่อนแต่อย่างใด (คำพิพากษาฎีกาที่ 214/2477 และคำพิพากษาฎีกาที่ 1982/2494) อย่างไรก็ตามในกรณีที่ผู้เสียหายยังไม่บรรลุนิติภาวะ ผู้แทนโดยชอบธรรมก็มีอำนาจร้องทุกข์แทนผู้เยาว์ได้เช่นกัน (ป.วิอาญา มาตรา 3,5(1) และคำพิพากษาฎีกาที่ 62/2483) และเมื่อได้ร้องทุกข์แล้ว ผู้ร้องทุกข์ย่อมมีอำนาจถอนคำร้องทุกข์ได้ ไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหายเองหรือผู้ร้องทุกข์ในฐานะผู้แทนโดยชอบธรรมก็ตามแต่การที่ผู้เยาว์ ซึ่งเป็นผู้เสียหายได้ร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนด้วยตนเอง จนได้มีการสอบสวน และอัยการได้ฟ้องคดีความผิดต่อส่วนตัวอันกระทำต่อผู้เยาว์นั้นแล้ว การที่ผู้แทนโดยชอบธรรมยื่นคำร้องต่อศาลขอถอนคำร้องทุกข์ซึ่งเป็นการขัดขืนต่อความประสงค์ของผู้เยาว์ ศาลย่อมพิจารณาตามรูปคดีแล้วนั้นว่าผู้แทนโดยชอบธรรมไม่มีอำนาจถอนคำร้องทุกข์นั้น (คำพิพากษาฎีกาที่ 214/2494)

2. ทิว่ผู้เยว้ทำนิตกรรมใด ๆ ต้องได้รบความยินยอมของผู้แทนโดยชอบธรรมก่อนนั้น หมายเฉพาะนิตกรรมที่ผู้เยว้ได้ทำขึ้น เพื่อผูกพันตัวเอง และกองทรัพย์สินของตนเท่านั้น หากมีบุคคลอื่นได้แก่ตัวกร ได้ทำสัญญาตัวแทนให้อำนาจผู้เยว้ทำการแทนตนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 797แล้ว ผู้เยว้ย่อมสามารถทำนิตกรรมฐานะเป็นตัวแทนนี้โดยปราศจาก ความยินยอมของผู้แทนโดยชอบธรรมได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 799

คำพิพากษาฎีกาที่ 598/2506 ความว่า ยายยกที่ดินให้หลานโดยทำใบมอบฉันทะให้หลานไปทำนิตกรรมยกที่ดินให้หลานไปทำนิตกรรมแทน แม้หลานนั้นจะยังไม่บรรลุนิติภาวะ ก็เป็นผู้รับมอบอำนาจทำนิตกรรมได้ โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม

3. เกี่ยวกับความสามารถในการเป็นคู่ความเพื่อยื่นฟ้องคดีต่อศาลหรือดำเนินกระบวนการพิจารณาใด ๆ ในศาลนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 56 วรรคแรก ได้บัญญัติว่า “ผู้ไร้ความสามารถ หรือผู้ทำการแทนจะเสนอข้อหาต่อศาลหรือดำเนินกระบวนการพิจารณาใด ๆ ได้ต่อเมื่อได้ปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยความสามารถและตามบทบัญญัติประมวลกฎหมายนี้การให้อนุญาตหรือยินยอมตามบทบัญญัติเช่นนั้น ให้ทำเป็นหนังสือยื่นต่อศาลเพื่อรวมไว้ในสำนวนความ” ซึ่งมีข้อควรสังเกตว่าความในมาตราดังกล่าวกฎหมายใช้คำว่า “ผู้ไร้ความสามารถ” ซึ่งย่อมมีความหมายกว้างกว่าคำว่า “คนไร้ความสามารถ” ดังที่บัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 28 ทั้งนี้เพราะคำว่า “ผู้ไร้ความสามารถ” ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 56 วรรคแรกนั้นย่อมหมายรวมบุคคลที่ถูกกฎหมายจำกัดตัดทอนความสามารถทุกประเภท คือ รวมทั้งผู้เยว้ คนไร้ความสามารถ และคนเสมือนไร้ความสามารถด้วย และบทบัญญัติดังกล่าวได้ระบุไว้ชัดเจนว่าความสามารถในการเสนอข้อหาต่อศาลหรือดำเนินกระบวนการพิจารณาใด ๆ ในศาลของผู้ไร้ความสามารถดังกล่าวนี้ให้เป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กล่าวคือหาก

เป็นผู้เยาว์โดยหลักก็จะต้องได้รับความยินยอมของผู้แทนโดยชอบธรรมก่อนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 21 เว้นแต่จะเป็นเรื่องนิติกรรมบางประการที่ผู้เยาว์สามารถทำได้โดยลำพังและสมบูรณ์ เช่น นิติกรรมที่ผู้เยาว์ต้องทำเองเฉพาะตัวตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 23 เช่น การร้องขอให้เพิกถอนการสมรสที่ทำการสมรสเพราะถูกข่มขู่ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1508 ซึ่งเป็นนิติกรรมประเภทที่ผู้เยาว์ต้องทำเองเฉพาะตัวอันเป็นข้อยกเว้นให้ผู้เยาว์ทำได้ตามลำพังโดยไม่ต้องขอความยินยอมของผู้แทนโดยชอบธรรมก่อน

2. ใครเป็นผู้แทนโดยชอบธรรม

ตัวบุคคลซึ่งกฎหมายกำหนดให้เป็นผู้แทนโดยชอบธรรมเพื่อทำหน้าที่ให้ความยินยอมแก่ผู้เยาว์ในการทำนิติกรรมนั้นได้เคยกล่าวถึงมาแล้วในหัวข้อเรื่องผู้แทนโดยชอบธรรมซึ่งกล่าวโดยสรุปก็คือ ผู้ใช้อำนาจปกครอง (มาตรา 1569) อันได้แก่บิดามารดาของผู้เยาว์นั่นเอง (มาตรา 1566) หรือผู้ปกครอง (มาตรา 1598/3) อันได้แก่บุคคลที่ศาลตั้ง

3. ความยินยอมของผู้แทนโดยชอบธรรม

การให้ความยินยอมของผู้แทนโดยชอบธรรมกฎหมายมิได้กำหนดแบบวิธีการให้ความยินยอมไว้ ฉะนั้นผู้แทนโดยชอบธรรมจะให้ความยินยอมเป็นลายลักษณ์อักษรหรือด้วยวาจาก็ได้และจะให้ความยินยอมโดยชัดแจ้งหรือปริยายก็ได้ ซึ่งศาลฎีกาเคยวินิจฉัยเป็นบรรทัดฐานมาแล้วว่าการที่ผู้แทนโดยชอบธรรมได้ร่วมลงลายพิมพ์นิ้วมือเป็นพยานในสัญญาที่ผู้เยาว์ทำกับบุคคลภายนอกนั้น ถือว่าผู้แทนโดยชอบธรรมได้ให้ความยินยอมแล้วโดยปริยาย (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1319/2521) แต่อย่างไรก็ตามการให้ความยินยอมนั้นผู้แทนโดยชอบธรรมต้องให้เสียก่อนหรืออย่างช้าต้องให้ในขณะที่ผู้เยาว์ทำนิติกรรม หากเป็นการให้ความยินยอมภายหลังที่ผู้เยาว์ได้ทำนิติกรรมแล้ว ในกรณีเช่นนี้ไม่ถือว่าเป็นการให้ความยินยอมแก่ผู้เยาว์เพื่อทำนิติกรรมตามมาตรา 21 แต่อาจถือได้ว่าผู้แทนโดยชอบธรรมได้ให้สัตยาบันแก่โมฆะกรรมนั้น